

MEDICINSKA FAKULTETEN

Lunds universitet

Avdelningen för logopedi, foniatri och audiologi
Institutionen för kliniska vetenskaper, Lund

Hur utreder Sveriges universitet/högskolor och komvux studenters läs- och skrivsvårigheter? Vilket stöd och kompensation erbjuds?

Silvia Jespersen

Ulrika Wallinius

**Logopedutbildningen, 2011
Vetenskapligt arbete, 30 högskolepoäng**

Handledare: Åsa Wengelin och Eva Wigforss

SAMMANFATTNING

Idag går många vidare till högre studier samtidigt som antalet studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kontinuerligt ökar. Enligt Regeringens proposition "Ny värld - ny högskola" (SFS 2004/05:162) beviljades drygt 2000 högskolestudenter med diagnosen dyslexi särskilt pedagogiskt stöd år 2004. Det är därför intressant att undersöka hur studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi som studerar vid universitet/högskola/komvux bereds möjlighet till samma delaktighet i utbildningen som övriga studenter och vilket stöd som erbjuds eller vilket som är det bästa stödet för att detta ska uppnås.

Det finns många olika sätt att utreda och arbeta med dyslexi vid landets komvux och högskolor/universitet.

Syftet med vår uppsats var att undersöka hur Sveriges universitet/högskolor och komvux utreder läs- och skrivsvårigheter samt vilket stöd och kompensation som erbjuds dessa studenter. Vi har undersökt hur enheterna når studenterna avseende information och hur verksamheten är organiserad, detta för att kartlägga eventuella olikheter och utbud mellan enheterna och hur väl de möter behoven hos studenter med denna typ av svårigheter.

Studien utfördes i form av en webbenkät, där deltagarna bestod av 27 högskolor/universitet och 20 komvuxenheter. Hädanefter kommer vi att benämna både universitet och högskolor som enbart högskolor. Vidare kommer begreppet enhet att användas som ersättning för högskola/komvux och begreppet stödenhet att användas som central enhet för stöd inom högskola/komvux.

Studien visade en skillnad mellan komvux och högskolor. Bland annat erbjöd en betydligt större andel komvux utredning/kartläggning av läs- och skrivsvårigheter. Högskolorna beviljade stöd till markant fler än de utredde/kartlade medan komvux beviljade stöd till ungefär lika många som de hade utrett/kartlagt. Det syntes också en klar tendens till större antal utredningar på komvux i förhållande till antalet studenter jämfört med högskolorna. En likhet mellan högskola och komvux var att endast ett fåtal krävde diagnos för att bevilja stöd.

Tidigare forskning på området har gjorts, men då främst utifrån studentens perspektiv. Det som utmärker denna studie är att den utgår från enheternas perspektiv samt har tagit hänsyn till komvux enheternas situation.

Sökord: dyslexi, vuxna, högre utbildning, stöd, utredning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH SYFTE	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställningar	1
2. BAKGRUND	2
2.1 Dyslexi hos unga vuxna studerande med läs- och skrivsvårigheter	2
2.2 Att studera med dyslexi	3
2.3 Rättigheter för studerande med dyslexi	5
3. METOD	6
3.1 Deltagare	6
3.2 Material	6
3.3 Procedur	7
3.4 Databearbetning	7
4. RESULTAT	7
4.1 Deskriptiv statistik över de deltagande högskolornas och komvuxenheternas storlek	7
4.2 Enheternas verksamhet för att identifiera svårigheter och ge stöd.....	8
4.2.1 Hur utreds läs- och skrivsvårigheter vid universitet/högskolor och komvux?.....	8
4.2.2 Vilken hjälp och stöd erbjuds dessa studenter?.....	10
4.2.3 Vilka är de vanligaste svårigheterna hos dem som beviljas stödåtgärder på grund av läs- och skrivsvårigheter?.....	14
4.3 Tillgängligheten – hur når stödenheten ut till studenter?.....	16
4.3.1 Hur når landets högskolor och komvux ut till presumtiva och faktiska studenter med dyslexi avseende information och hur är verksamheten organiserad?.....	16
4.4 Verksamhetsförändring	19
4.4.1 Vill man förbättra och finns det resurser till förbättring av verksamheten?	19
5. DISKUSSION	20
5.1 Metodöverväganden	20
5.2 Resultatdiskussion	20
5.2.1 Enheternas verksamhet för att identifiera svårigheter och ge stöd.....	20
5.2.2 Tillgänglighet	24
5.2.3 Förändring	26
5.3 Övergripande diskussion	26
Referenser.....	29
Bilaga 1 Följebrev.....	1-1
Bilaga 2 Enkät magisteruppsats läs- och skrivsvårigheter	2-1

1. INLEDNING OCH SYFTE

Idag uppskattas 5-8 procent av befolkningen ha dyslexi (Myrberg, 2007). Mycket forskning har hittills fokuserats kring de tidiga skolåren, men relativt lite kring unga vuxnas studier.

I regeringens proposition "Ny värld - ny högskola" (SFS 2004/05:162) framgår det att både stödet till och antalet studenter med funktionshinder ökat under flera år och då främst gällande individer med dyslexi:

"Den största gruppen studenter med funktionshinder utgörs av dyslektiker som motsvarade ca 60 procent av samtliga studenter som beviljades särskilt pedagogiskt stöd 2004. I antal personer utgör det en fördubbling sedan 2002, från drygt 1 000 till drygt 2 000 personer." (SFS 2004/05:162 sid. 145)

Att det finns 60 procent studenter med dyslexi bland studenter med funktionshinder kan låta mycket, men det motsvarar i själva verket 1,2 procent av totala antalet högskolestudenter (Björn Milrad, 2010). Någon motsvarande siffra eller procentsats för studenter med dyslexi inom kommunal vuxenutbildning har inte gått att finna.

Denna studie undersöker vilket stöd studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi erbjuds vid högre utbildning. Den ursprungliga tanken var att inrikta studien på studenter med dyslexi men för att inte begränsa deltagarnas svar valdes att också inkludera läs- och skrivsvårigheter då det kan vara svårt för enheterna att urskilja dyslexi från läs- och skrivsvårigheter. Dyslexi är en medicinsk diagnos med biologisk orsaksbakgrund medan läs- och skrivsvårigheter är ett vidare begrepp och kan ha olika orsaksbakgrund. När man söker till högre utbildning finns det ofta möjlighet att få sina läs- och skrivsvårigheter utredda. Detta innebär att det finns stödenheter på de olika utbildningarna som är specialiserade på att möta dessa studenters behov. Utbudet av stöd och kompensation kan dock variera regionalt.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen var att kartlägga skillnader och likheter gällande stöd, kompensation och utredningsmöjligheter som erbjuds studenter med läs- och skrivsvårigheter. Vidare studerades enheternas tillgänglighet avseende hur väl de når ut till studenterna samt om enheternas representanter ser några möjligheter till förbättringar av verksamheten.

1.2 Frågeställningar

1. Hur utreds läs- och skrivsvårigheter vid universitet/ högskolor och komvux?
2. Vilken hjälp och stöd erbjuds dessa studenter?
3. Vilka är de vanligaste svårigheterna hos dem som beviljas stödåtgärder på grund av läs- och skrivsvårigheter?
4. Hur når landets högskolor och komvux presumtiva och faktiska studenter med läs- och skrivsvårigheter avseende information och hur är verksamheten organiserad?
5. Vill man förbättra och finns det resurser till förbättring av verksamheten?

Genom att belysa detta område hoppas vi kunna ge högskolor och komvux en mer konkret bild av hur det ser ut och eventuellt nya idéer om hur man skulle kunna förändra och utveckla verksamheterna. Detta ger också logopederna en uppfattning om hur utrednings- och stödfunktionerna runt om i landet fungerar.

2. BAKGRUND

Enligt Eriksson Gustavsson (2003) är en självklar del i anpassningen till ett fungerande vuxenliv att lära sig läsa och skriva. Hon menar att en hög nivå på den skriftspråkliga kompetensen hos varje individ anses vara ett villkor för att som vuxen medborgare kunna fungera såväl i arbetslivet som i ett demokratiskt samhälle.

2.1 Dyslexi hos unga vuxna studerande med läs- och skrivsvårigheter

Läs- och skrivsvårigheter kan generellt ha olika orsaksbakgrund. För att nämna några exempel kan det bero på bristfällig språklig stimulans, annat modersmål än svenska, hörsel- och/eller synproblem, eller andra funktionsnedsättningar (Frisk, 2010). Enligt Svensson, Lundberg & Jacobsson (2001) kan även bristfällig skolgång vara en orsak. Dyslexi anses vara en språkbiologisk funktionsnedsättning som drabbar ca 5-8 procent av befolkningen (Myrberg, 2007). Denna prevalens stämmer också väl överens med en norsk studie där man undersökte förekomst av dyslexi hos studenter i 15-16 års ålder, men då i form av självrapporterad dyslexi, vilket gav en siffra på 8,2 procent (Green, Tønnessen, Tambs, Thoresen, 2009). En definition av dyslexi lyder i översättning av Svenska Dyslexiföreningen:

”Dyslexi är en specifik inlärningssvårighet som har neurologiska orsaker. Dyslexi kännetecknas av svårigheter med korrekt och/eller flytande ordigenkänning och av dålig stavning och avkodningsförmåga. Dessa svårigheter orsakas vanligen av en störning i språkets fonologiska komponent, som ofta är oväntad med hänsyn till andra kognitiva förmågor och trots möjligheter till effektiv undervisning. Sekundära konsekvenser kan innefatta svårigheter med läsförståelse och begränsad läserfarenhet, vilket kan hämma tillväxten av ordförråd och bakgrundkunskap.”

(Svenska Dyslexiföreningen 2002)

När det gäller läs- och skrivsvårigheter/dyslexi finns det mycket dokumentation kring de yngre barnens skolsituation, men mindre avseende vuxna. Rack (1997) menar att den största skillnaden mellan barn och vuxna är de sekundära symptomen. Dessa uppstår som en konsekvens av de primära svårigheterna och kan till och med komplicera och maskera dess natur. Ju fler sekundära svårigheter som uppstår, desto svårare blir det att utröna vad som är vad och således upptäcka dyslexin. Sannolikheten för sekundära symptom ökar med åren.

Wolff (2006, 2009), Runyan (1991), Simmons och Singleton (2000) är några av de som studerat unga vuxnas studiesituation. Wolff (2006) beskriver de primära manifestationerna vid dyslexi som långsam och osäker ordavkodning samt bristande stavningsförmåga till följd av fonologiska svårigheter. Hon menar dock att universitetsstudenter med dyslexi har lärt sig att kompensera för dessa svårigheter, men att problemen fortfarande vilar på en skör grund och att de underliggande fonologiska svårigheterna kvarstår. En stressig situation som exempelvis

examination kan därmed rasera en annars relativt välfungerande läsförmåga. Wolff (2009) påpekar också att individer med kompenserad dyslexi vid tidspress sannolikt kan falla tillbaka till en undermålig skriftkompetens. Simmons och Singletons studier (2000) har bland annat visat på att studenter med dyslexi vid högre utbildning har läsförståelseproblem som främst uppstår vid längre komplexa texter som kräver inferens. Dessa problem beror då inte på avkodningen av enskilda ord, utan snarare på brister i lexikal automatisering/åtkomst och nedsatt arbetsminne. Även Runyan (1991) studerade effekterna av förlängd tid för att lösa läsförståelseuppgifter. Det visade sig att studenter med inlärningssvårigheter presterade betydligt bättre om tiden för bearbetningen inte begränsades. Då dessa gavs extra tid låg resultatet i nivå med studenterna utan svårigheter, en prestationsskillnad som studenter utan svårigheterna inte uppvisade då de gavs extra tid.

Även Eriksson Gustavsson (2009) uppgav läshastigheten som en kvarstående svårighet och ett hinder för vuxna med dyslexi. Hon menar att tiden man avsätter för läsning och skrivning är kritisk för hantering av de läs- och skrivkrav som samhället ställer. Enligt Myrberg (2007) kan nedsatt läshastighet också innebära att självstudier tar dubbelt så lång tid då man har svårigheter att skapa en överblick i långa textavsnitt. Att läsa textade filmer på TV och bio eller reklam på internet kan vara mycket besvärligt. Detta påverkar också delaktigheten i samhället.

Brist på läserfarenhet är en av de mest uppenbara konsekvenserna som syns vid ökad ålder. Vuxna med dyslexi tenderar att läsa mindre och därmed begränsa möjligheterna att förvärva ny vokabulär och ny kunskap (Rack, 1997). Dessa konsekvenser refererar Stanovich (1986) till som "Matthew effects". Han menar att den kapacitetskrävande ordigenkänningen kräver mycket kognitiva resurser, som då inte kan utnyttjas till själva läsförståelsen. I förlängningen kan detta leda till tappat intresse och undvikande av läsning, vilket utgör en barriär för att utveckla andra områden såsom exempelvis allmänkunskap:

"Thus, reading for meaning is hindered, unrewarding reading experiences multiply, and practice is avoided or merely tolerated without real cognitive involvement. The downward spiral continues- and has further consequences"
(Stanovich, 1986, sid.364)

2.2 Att studera med dyslexi

Rack (1997) menar att dyslexin till följd av bristen på läserfarenhet även kan leda till dåliga studie- och arbetsvanor, vilket i det långa loppet kan vara ännu mer hämmande än själva läs- och skrivsvårigheterna i sig. Vidare finns det studier av Gruber (2003) och Ingesson (2007b) som antyder att personer som under längre tid upplevt motgångar och misslyckanden i samband med skriftspråket känner sig begränsade och därmed väljer bort fortsatta studier och arbetsuppgifter som ställer krav på denna förmåga. Gruber (2003) pekar bland annat på att individer med dyslexi på gymnasienivå begränsar sina valmöjligheter till fortsatta studier. På gymnasienivå undvek dessa individer teoretiska program oavsett eget intresse och valde istället utbildningar där läs- och skrivkraven var små. Även Ingesson (2007b) visar på att individer med dyslexi undvek akademiska ämnen och valde yrke där de inte behövde brottas med sina läs- och skrivsvårigheter.

Flera forskare finner ett samband mellan den akademiska självbilden och prestation (Skaalvik & Hagtvet, 1990; Marsh & Yeung, 1997). Dessa studier visar att ålder kan påverka relationen

dem emellan så att självbilden har en ökad effekt på prestationen över tid. Skaalvik och Hagtvets (1990) studier indikerar exempelvis att positiv alternativt negativ prestation påverkade självbilden för elever i skolår 4 medan självbild påverkade prestation för elever i skolår 7. Även Marsh och Yeung's studie visar på dessa ömsesidiga effekter där den akademiska självbilden med tiden hade effekter på studentens prestation (Marsh och Yeung, 1997). Enligt Burden (2008) formas en individs känsla av kompetens och välbefinnande bland annat av att man jämför sig med sin omgivning. Han menar att det förefaller rimligt att barn som i skolan har svårigheter av dyslektisk karaktär också får en påverkan på självkänslan. Ingesson (2007a) beskriver i sin studie att en majoritet av tonåringarna och unga upplevde känslor av att vara annorlunda och dumma under sina första sex skolår vilket påverkade deras självkänsla i negativ riktning. Hon menar att om en elev inte får sina svårigheter identifierade i tid är risken för negativ påverkan på självkänslan stor. Vidare visar Ingesson (2007b) på vikten av en positiv självbild och självuppfattning för att klara studierna.

I en annan studie av Stampoltzis och Polychronopoulou (2009) upplevde grekiska universitetsstudenter med dyslexi svårigheter av olika slag såsom arbetsminne, tidsaspekter, planering eller muntlig framställning. Studenterna här beskrev också negativa erfarenheter som härstammade från deras tidiga skolgång, såsom känslor av att vara annorlunda och lata vilket har påverkat deras självkänsla. Stödet från familjen beskrevs som en viktig faktor avseende att praktiskt få hjälp med skolarbetet men också för att höja självkänslan. Att få sin dyslexidiagnos beskrevs som ett viktigt steg framåt i individens utveckling och då speciellt att få diagnos tidigt, samt att få en förklaring till sin diagnos som talade om vad den innebar. Lättnad över att inte behöva undra vad som var fel utan få veta vad som var orsak till svårigheterna gjorde skillnad. Detta tycktes sätta de tidigare negativa erfarenheterna i ett nytt perspektiv (Stampoltzis & Polychronopoulou, 2009).

Turner (2009) menar också att misslyckanden under skoltiden, socialt förtryck och attityder påverkade individens sociala liv och att dessa negativa erfarenheter sedan kulminerade. Hon menar att samhället idag snarare fixar och behandlar problemen än förebygger dem, dvs. att studenter först måste misslyckas i skolan innan de identifieras och diagnostiseras och att detta mer handlar om en medicinsk behandling än en undervisningslösning. Dock fanns det studenter som fått sin diagnos under skoltiden, men ändå blivit bemötta med en attityd som indikerade att dyslexi inte existerade, utan var en ursäkt för lättja. Å andra sidan fanns det också de som kände en lättnad att veta att det hela inte bottnade i dumhet utan hade något konkret att förklara det hela med. Lindgrén och Laine (2010) menar också att diagnos ofta behövs för att kunna ge akademisk anpassning och support. Trots att många upplevde problem hade endast hälften av studenterna i studien pratat med någon på universitetet, vilket styrker vikten av bättre diagnostiskt utbud, individuell hjälp och ökad medvetenhet kring svårigheterna vid högre studier.

Ovanstående styrks även av Nichols, McLeod, Holder och McLeod (2008). Enligt författarna är det vanligt att studenter med svårigheter inte upptäcks eller får stöd förrän sista året på utbildningen. Författarna betonar också vikten av att nå ut med stöd till alla behövande vid en utbildning. Ett sätt att nå ut med stöd till alla var enligt författarna att screena samtliga studenter. På så vis kan man hitta studenter med svårigheter, även de som inte själva tagit kontakt i detta avseende. I Morris och Turnbolls studie (2006) med brittiska sjuksköterskestudenter belyser författarna att det ur ett studentperspektiv kan finnas starka skäl till att inte söka hjälp. Upplevelsen av att den allmänna synen på dyslexi är stigmatiserande skapade hinder under utbildningen.

”Students experienced labelling, stigmatisation and gate-keeping, all of which were considered to create barriers to their education”

(Morris & Turnbull, 2006, sid. 37)

Alla studenter i studien ovan var restriktiva med att avslöja sina svårigheter, särskilt då de var i klinisk tjänstgöring under en kortare period. Sannolikheten för att avslöja sina svårigheter ökade däremot om de skulle ha klinisk tjänstgöring under en längre period, samt om handledaren var empatisk och förtroendeingivande. De förväntade sig sekretess rörande sina svårigheter, och som beslutsunderlag inför att vara öppen med sina svårigheter gjorde studenterna överväganden för patientsäkerhet men också för negativa konsekvenser för dem själva av att berätta om sina svårigheter (Morris & Turnbull, 2006).

2.3 Rättigheter för studerande med dyslexi

År 2000 antog riksdagen regeringens proposition ”Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken” (Prop. 1999/2000:79). Enligt handlingsplanen ska det handikappolitiska arbetet särskilt inriktas på ”.../att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder/...” (Prop. 1999/2000:79 sid 23).

Diskriminering kan förekomma i många olika sammanhang exempelvis när individer inte får tillgång till samma möjligheter som andra på grund av ett funktionshinder såsom dyslexi. Det finns ett antal olika styrdokument på olika nivåer som reglerar detta och vi har försökt att kartlägga dessa nedan, för att kunna belysa hur komvux och högskolor väljer att följa de olika lagarna.

Några av de dokument som styr högskolor och komvuxverksamhet avseende studenter med funktionsnedsättningar är Diskrimineringslagen (2008:567) och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23). I Diskrimineringslagen 1 kap. 1 § kan man utläsa att dess ändamål är ”att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett /.../ funktionshinder, sexuell läggning eller ålder”. Under rubriken utbildning 5 § säger lagen (SFS 2010:861) som träder i kraft 2011-07-01 om diskrimineringsförbud att den som bedriver verksamhet som avses i skollagen (SFS 2010:800) inte får diskriminera någon student i verksamheten. Det får inte heller ske om man kan anpassa lokalerna gällande tillgänglighet och användbarhet och på så vis se till att en person med funktionshinder kommer i jämförbar situation med person utan funktionshinder. I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder (Ds 2008:23) kan man läsa i artikel 24, punkt 5 att konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till allmän högre utbildning”/.../ utan diskriminering och på samma villkor som andra. I detta syfte ska konventionsstaterna säkerställa att skälig anpassning erbjuds personer med funktionsnedsättning.”

När det gäller komvux finns förutom ovan angivna styrdokument också en ”Förordning om kommunal vuxenutbildning” (SFS 2010:1012). Den säger i 2 § att kommunen ska ge stöd åt vuxnas lärande och att detta ska utformas efter den enskildes behov och förutsättningar.

Komvux regleras också av nya skollagen (SFS 2010:800) 20 kap som börjar tillämpas 1 juli 2011. I dess övergripande mål 20 kap. 2 § går att hitta följande text: ”Utgångspunkten för utbildningen ska vara den enskildes behov och förutsättningar”. Motsvarande budskap har ej gått att finna i skollagen (SFS 1985:1100). Däremot förstärker den nya skollagen

grundskolelevers rätt till stöd utan att ha en diagnos då eleven nu får rätt att överklaga beslut om åtgärdsprogram (28 kap. 16 §) men den lagtext som finns angående särskilt stöd i nya skollagen (SFS 2010:800) 3 kap. 7-9 §§ gäller exempelvis inte komvux, sårvux och svenskundervisning för invandrare. Motsvarande regelverk finns för högskolan i Högskolelagen (1992:1434), samt Högskoleförordning (1993:100), dock finner vi ingen lagtext däri som behandlar den enskildes behov och förutsättningar.

3. METOD

3.1 Deltagare

För att hitta den målgrupp bland högskolorna som bäst kunde besvara vår enkät valde vi att konsultera samordnare Helena Axelsson vid stödverksamheten, Lunds universitet. Vi utgick från en lista över landets samtliga samordnare för studerande med funktionshinder (Stockholms universitet, 2009). Fortsättningsvis kommer vi att benämna dessa deltagare för samordnare. I de fall det fanns en specialiserad dyslexipedagog vid enheten valde vi i första hand denna.

Komvuxkontakter fann vi genom att söka på internet. Här hittades två listor med intygsskrivare till högskoleprovet (Svenska Dyslexistiftelsen 2004, Högskoleverket 2007), men också namn på deltagare via komvuxenheternas respektive hemsidor. Utifrån listorna valdes en person per funnen komvuxenhet att svara på enkäten.

Vi använde oss av en urvalsundersökning, vilken kallas för icke-sannolikhetsurval, dvs. inget slumpmässigt urval (Denscombe, 2000). Detta var fördelaktigt eftersom specifik kunskap inom läs- och skrivområdet behövs för att kunna besvara våra frågor. Kriterierna för urvalet utgjordes av personer arbetande med dyslexi vid stödverksamheter på Sveriges samtliga högskolor och ett urval komvuxenheter. Enkäten (se material nedan) gick ut till 48 högskolor och 37 komvuxenheter. Totalt fick vi in 27 besvarade enkäter från högskolorna och 20 från komvux. Åtta enheter motiverade varför de avböjde att delta och det berodde exempelvis på sjukskrivning, pension, tjänstledighet eller tidsbrist. Sammanfattningsvis svarade alltså 47 enheter, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 54 procent för komvux och 56 procent för högskolorna. Alla enheter besvarade emellertid inte alla frågor.

Projektet har godkänts av den Etiska kommittén vid Avdelningen för logopedi, foniatry och audiologi, Institutionen för Kliniska Vetenskaper Lund, Lunds Universitet. Deltagarna informerades om syftet med undersökningen när de tillfrågades om att delta (bilaga 1). För att behålla deltagarnas anonymitet markerades avslöjande delar i svaren med [XXX].

3.2 Material

För att kunna besvara studiens frågeställningar och öka kunskapen kring ämnet sammanställdes ett antal frågor. Ett försök att minimera de öppna frågorna gjordes, eftersom de kan upplevas besvärliga att svara på. Det visade sig dock behövas ett fördjupat resonemang och förståelse kring många av frågorna och därmed lät vi dem kvarstå. Slutligen utformades en enkät med 18 frågor (bilaga 2).

För att säkerställa enkätfrågornas relevans utfördes en pilotstudie, där samordnare Axelsson deltog och bidrog med sina synpunkter. Enkäten reviderades därefter enligt följande: "elever" ändrades till "studenter" vilket bättre passade samtliga målgrupper. Två frågor slogs ihop till en: "*Hur många begärde stöd pga läs- och skrivsvårigheter under 2010?*" och "*Hur många beviljades stöd pga läs- och skrivsvårigheter under 2010?*" eftersom dessa enligt pilotstudiens utslag borde ge samma svar, dvs. att alla som begärde stöd beviljades någon form av det. Fråga 3b lades till. Denna blev en följdfråga till huruvida det fanns en central stödenhet för läs- och skrivsvårigheter och lät: "*Om ja, hur är enheten organiserad?*". Denna fråga syftade till att ge ett förtydligande kring hur den centrala stödenheten såg ut avseende hur verksamheten bedrevs och var i organisationen stödenheten befann sig.

3.3 Procedur

Enkäten bifogades som en länk i e-posten till deltagarna. Deltagarnas svar skickades tillbaka i en för ändamålet skapad e-postlänk i Google docs. E-postutskicket försåg även deltagarna med ett följebrev (bilaga 1) innehållande påminnelse datum. Påminnelser gick ut vid två tillfällen.

3.4 Databearbetning

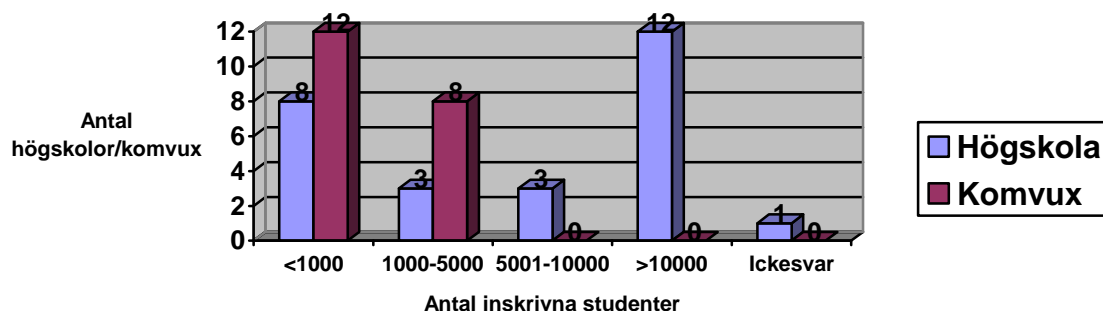
Analysen av studiens resultat baserades på en kvantitativ analys som presenterades i form av deskriptiv statistik, samt en kvalitativ analys av svaren på de öppna frågorna. Vid kvalitativa studier läggs tonvikten på ord istället för kvantifiering av insamlad data (Bryman, 2002). Den kvalitativa delen i studien baserades på tolkningar av de öppna frågorna. Genom att analysera det insamlade materialet gavs möjlighet till större och djupare förståelse för de olika situationer och stöd som högskolor/komvux erbjuder.

Från enkäten bearbetades inte fråga 4 "*Var i ovanstående organisation är du placerad?*", eftersom svaren på denna fråga inte gav någon ytterligare vägledning utöver svaren på de övriga frågorna.

4. RESULTAT

Studiens resultat presenteras här kvantitativt i form av diagram och kvalitativt i form av de öppna frågorna. Deltagarnas svar är kodade med godtycklig numrering och citaten är markerade med ett H för högskola och ett K för komvux.

4.1 Deskriptiv statistik över de deltagande högskolornas och komvuxenheternas storlek

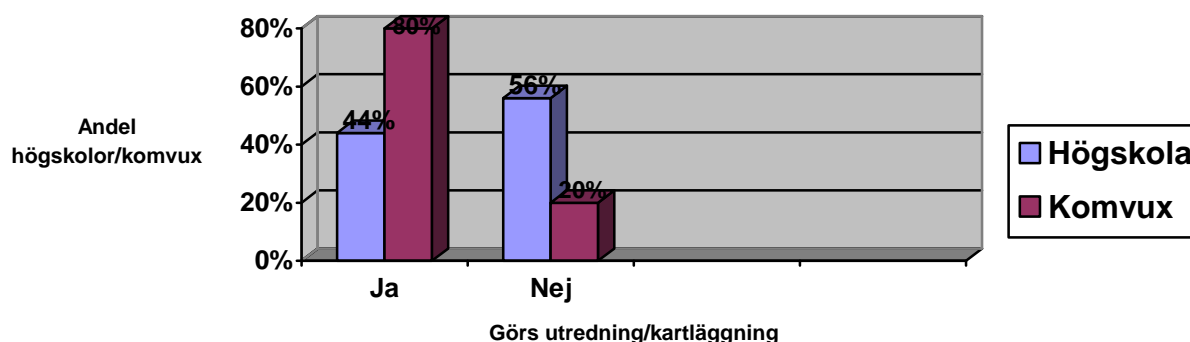
Figur 1. Antal faktiska studenter inskrivna vid de aktuella högskolorna och komvuxenheterna enligt uppgifter från enkätsvaren fråga 2 (bilaga 2).

I figur 1 kan man se att högskolorna i regel var större enheter än komvux. Intervallet mindre än 1000 rymmer så små enheter som 36 faktiska studenter och intervallet över 10000 rymmer så stora enheter som 46000 faktiska studenter. Medelvärdet för högskolorna var 11562 studenter och standardavvikelsen var 10647. Medelvärdet för komvux var 908 studenter och standardavvikelsen var 727. Dessa siffror kan vara intressanta med hänsyn till analysen av övriga resultat såsom till exempel förekomst av central stödenhet.

4.2 Enheternas verksamhet för att identifiera svårigheter och ge stöd

4.2.1 Hur utreds läs- och skrivsvårigheter vid universitet/högskolor och komvux?

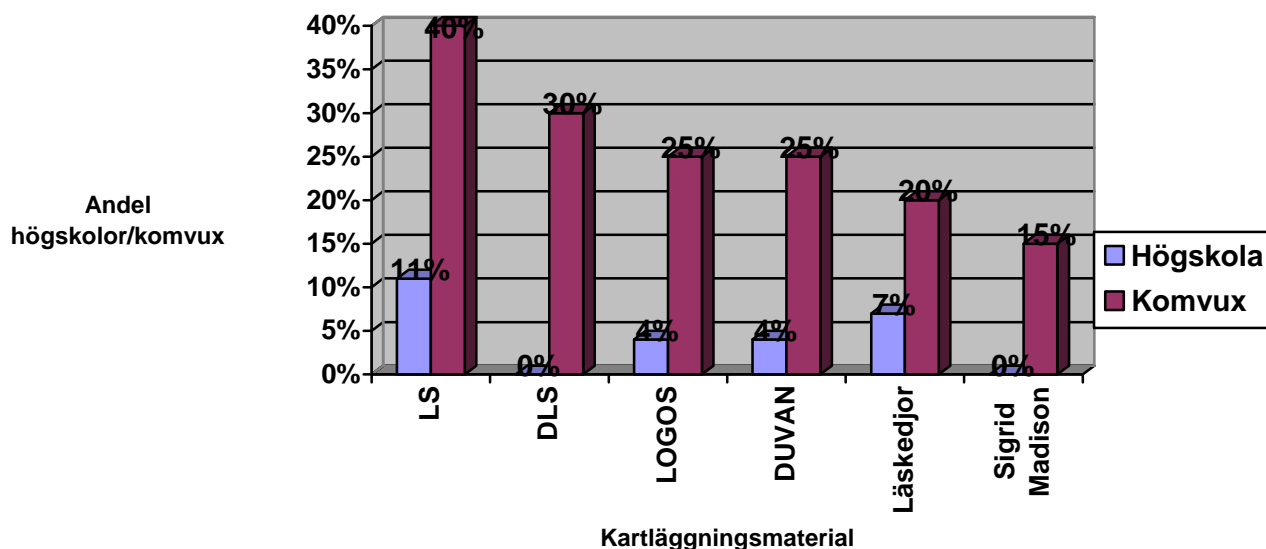
Frågeställningen besvaras av enkätfråga 7, 8, 9 (bilaga 2).

Figur 2. Andel enheter där man kan göra en utredning/kartläggning av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Studien undersökte om utredning för dyslexi kunde göras inom respektive högskola eller komvux. En markant skillnad fanns här mellan komvux och högskola. Det visade sig att 80 procent av komvux erbjöd möjlighet till utredning/kartläggning inom enheten jämfört med knappt hälften av högskolorna. För högskolorna syntes en tendens till att fler av de större enheterna erbjöd denna möjlighet, medan de mindre inte gjorde det. Avseende komvux såg man inte denna skillnad utan snarare att även mycket små enheter erbjöd kartläggning.

Dessutom fanns en klar tendens till fler utredningar på komvux i förhållande till antalet studenter jämfört med högskolorna. Exempelvis gjorde en av de riktigt stora högskolorna med 46000 studenter 0-50 utredningar/kartläggningar och en annan med 34000 studenter max 10 utredningar/kartläggningar. Bland de mindre komvuxenheterna däremot gjorde två stycken med endast upp till 2600 studenter mellan 101-150 respektive 251-300 utredningar/kartläggningar 2010.

Figur 3. Det vanligaste kartläggningsmaterialet hos de enheter där man erbjöd kartläggning.

På frågan om hur en bedömning såg ut varierade svaren, dock nämnde de flesta svar på kartläggningsmaterial och förmågor. Det vanligaste kartläggningsmaterialet för samtliga enheter visade sig vara LS (Johansson, 2001). Trots att en betydligt mindre andel högskolor gjorde utredningar/kartläggningar, kunde man utläsa att LS låg i topp även här. Utöver dessa material angav någon enhet att man använde sig av självskattning tillsammans med något av de i figuren ovan nämnda testen. När det gällde vilka förmågor som bedömdes var svaren homogena. Man uppgav förmågor som språklig medvetenhet, avkodning, fonologisk förmåga, läsförståelse, läshastighet, ordförståelse, arbetsminne, stavning och fri skrivning.

Några av de som svarade att man kunde utreda/kartlägga inom enheten klargjorde samtidigt att bedömningen ansågs vara rent pedagogisk, dvs. inte ledde till diagnos. För en fullständig utredning eller diagnos anlätades exempelvis studenthälsan, annan institution eller logoped. Se vidare resultat figur 6 och figur 8.

Avseende vem som gjorde utredningen/kartläggningen kunde man se att komvux generellt använde olika pedagoger som utredare, exempelvis dyslexipedagog, specialpedagog eller lärare. På högskolorna var det dominerande svaret specialpedagog, men också psykolog och dyslexipedagog nämndes.

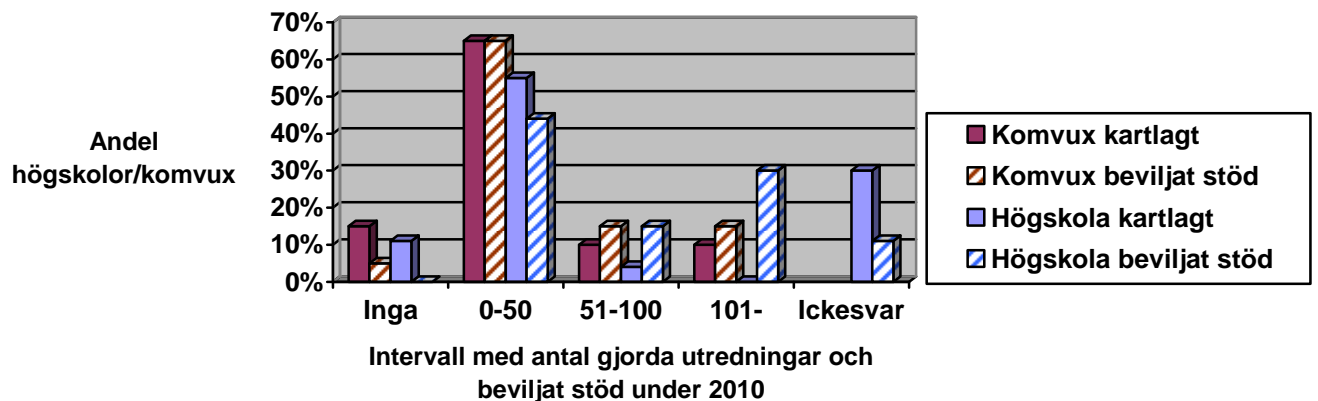
I de fall man inte gjorde en utredning för dyslexi inom verksamheten fanns det en del alternativa lösningar. Inom komvux angavs exempelvis att man hänvisade studenten vidare till studie- och yrkesvägledaren som i sin tur visste vart personen kunde vända sig alternativt hänvisade man direkt till en specialutbildad logoped. Ett annat alternativ som nämndes var utredning genom sjukhuset eller arbetsförmedlingen. Någon svarade att man gav information om var man kunde få en diagnos om studenten inte hade ett intyg att visa upp. Inom

högskolorna angav de flesta att de hänvisade till logoped (eventuellt via vårdcentral/husläkare), alternativt nämndes dyslexispecialist, dyslexipedagog, fristående specialpedagoger eller tipsade man om en annan institution där kartläggning kunde göras. Kostnadsfrågan nämndes ett antal gånger, exempelvis om det skedde gratis eller studenten själv fick stå för kostnaden. Någon enhet nämnde att de hade ett kontaktnät som bestod av logopedier och dyslexipedagoger externt som gjorde utredningar. Någon annan sa att man endast behövde en språklig funktionsanalys för att ha rätt till extra stöd, om denna visade att det fanns ett behov. Svaren kunde se ut på följande sätt:

”Studenterna hänvisas till några dyslexipedagoger som kan göra utredningen. Även till vårdcentralen.” H031

”Slussas vidare till studie- och yrkesvägledaren som i sin tur vet vart personen kan vändas sig” K024

”Det kan i så fall göras genom sjukhuset el arbetsförmedlingen.” K044

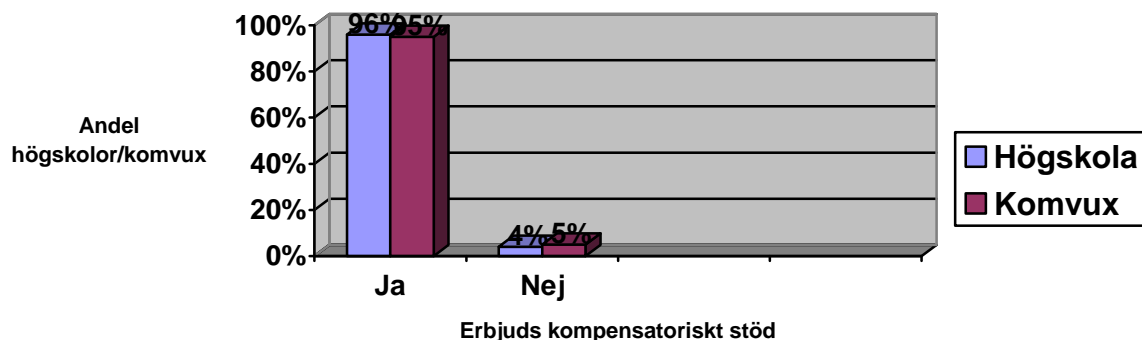

Figur 4. Här jämförs andelen gjorda utredningar/kartläggningar 2010, med andelen beviljade stödåtgärder 2010, vid komvux respektive högskolor.

Totalt hade komvux beviljat stöd till ungefär lika många som de hade kartlagt, medan högskolor hade beviljat stöd till betydligt fler än de hade kartlagt. Endast fyra procent av högskolorna gjorde mer än 50 utredningar/kartläggningar. Däremot var det hela 30 procent av högskolorna som beviljade stöd åt 100 eller mer, ända upp till 350 studenter.

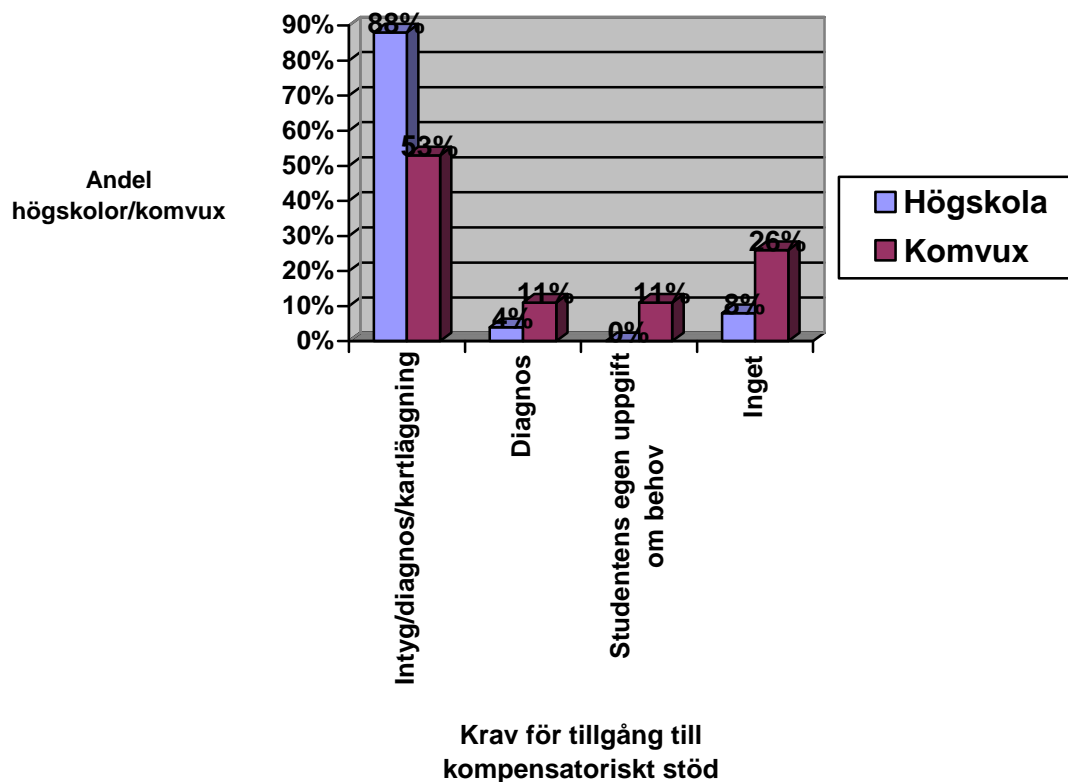
4.2.2 Vilken hjälp och stöd erbjuds dessa studenter?

Frågeställningen besvaras av enkätfråga 10, 11, 12, 13, 14 (bilaga 2). Här nedan nämns såväl kompensatoriska som pedagogiska stödåtgärder. Kompensatoriskt stöd innefattar tekniska hjälpmedel såsom skanner, talsyntes, ordböcker, rättstavningsprogram, fickminne etc. Till pedagogiskt stöd räknas exempelvis anpassad tentamen, anteckningsstöd, mentor, stödundervisning, studieteknik och individuell studieplan.

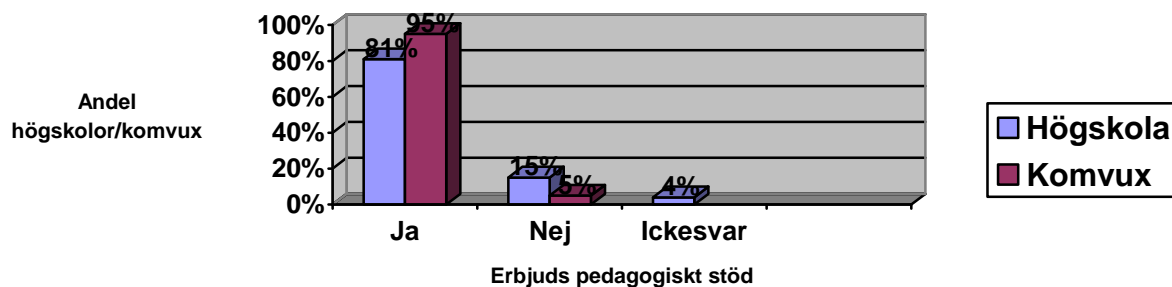
Figur 5. Andel enheter som erbjuder kompensatoriskt stöd.

En majoritet av högskolor och komvux erbjuder kompensatoriskt stöd.

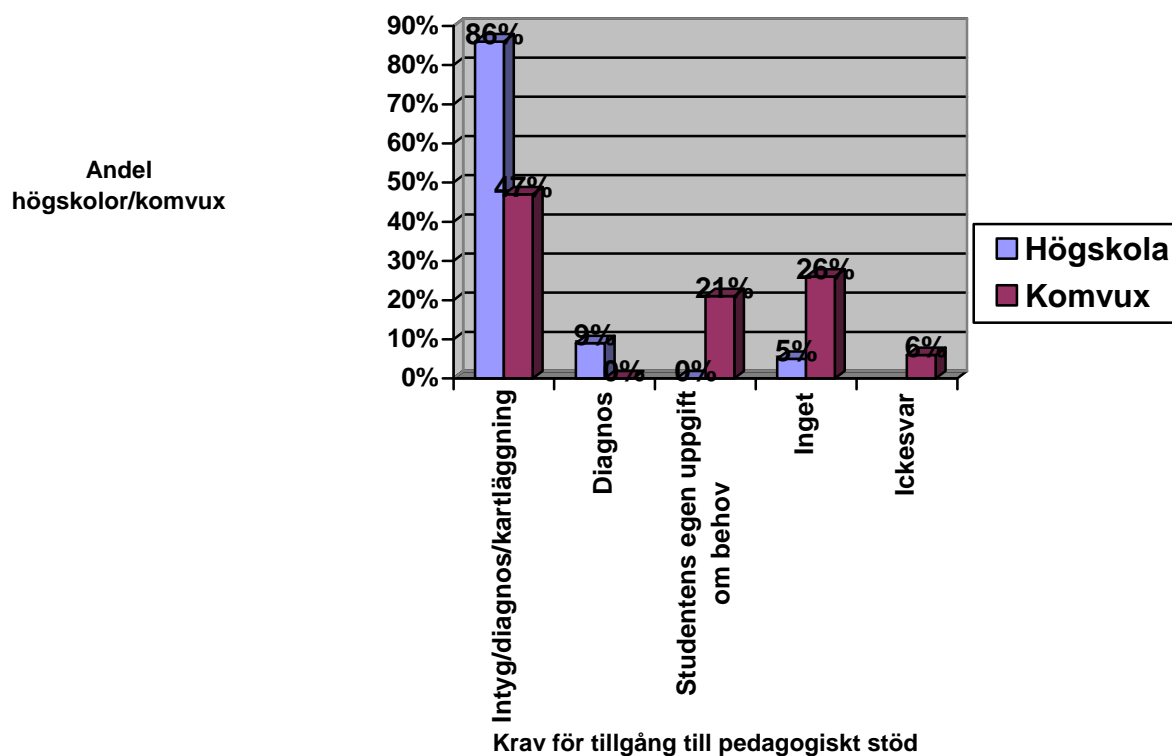
Figur 6. Vilka kriterier/krav fanns för tillgång till kompensatoriskt stöd hos de enheter som erbjöd detta.

När det gällde kraven på tillgång till kompensatoriskt stöd angav majoriteten av både högskolor och komvux att man ville ha intyg, diagnos eller kartläggning i de fall enheten erbjöd sådan. Det fanns några enheter som enbart godtog diagnos och i motsats till detta fanns det också några enheter där man inte hade några krav alls eller där studenten själv angav sitt behov.

Figur 7. Andel enheter som erbjöd pedagogiskt stöd.

Majoriteten erbjöd också pedagogiskt stöd.

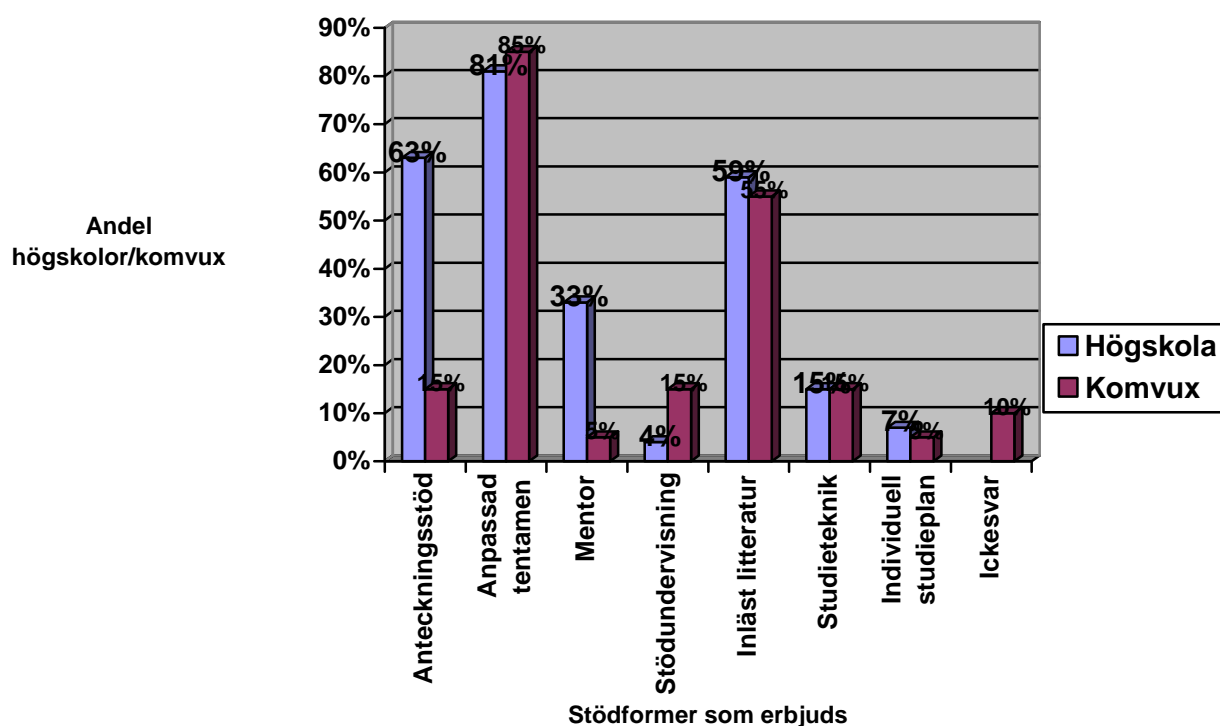
Figur 8. Vilka kriterier/krav fanns för tillgång till pedagogiskt stöd hos de enheter som erbjöd detta.

Kraven för pedagogiskt stöd var mestadels desamma som för kompensatoriskt bortsett från att en något större andel enheter ställde krav för tillgång till det kompensatoriska stödet. I de fall man inte hade något krav uppgav man vanligtvis att det pedagogiska stödet föregicks av ett samtal alternativt att studenten uppgav sig vilja ha stöd. Ett komvux angav att "pedagogiskt stöd ska ges av läraren i ämnet till alla som behöver det" (K048).

Några enheter som varken erbjöd kompensatoriskt eller pedagogiskt stöd uppgav ändå senare på fråga 13 och fråga 14 att de erbjöd olika former av pedagogiskt stöd och tekniska hjälpmedel. Ett komvux uppgav att de hade rättstavningsprogram, talsyntes, skanner och ordböcker, men att dessa inte används längre. Samma komvux visade dock en önskan att

utveckla verksamheten till återgång av hur den bedrevs tidigare, men att förutsättningar till detta inte fanns i nuläget.

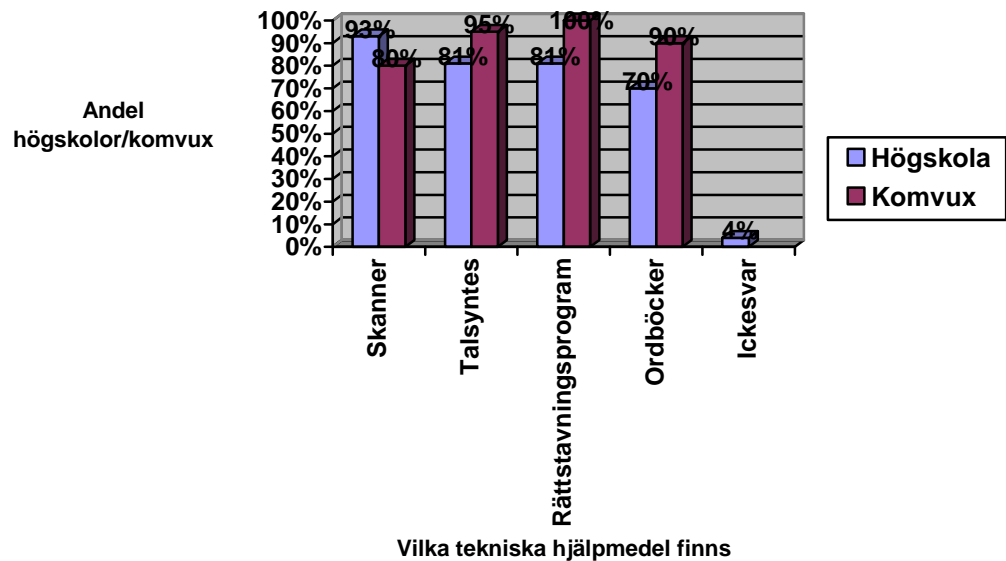
När det handlade om beslutsfattande gällande stöd såg det väldigt homogent ut vid landets högskolor. Majoriteten angav här enligt enkätsvaren samordnare som beslutsfattare. Åtta enheter angav samordnare alternativt någon mer yrkeskategori såsom specialpedagog, studievägledare, dyslexipedagog eller chef. Vid landets komvux var pedagogen oftast beslutsfattaren. Majoriteten angav specialpedagog eller lärare. Även samordnare nämndes hos några större komvux. Annars angavs också studievägledare, kurator eller rektor. En av de större komvuxenheterna med 1200 studenter och 101-150 utredningar 2010 uppgav att de hade fem dyslexipedagoger som tog beslut om stöd.

Figur 9. Vilka former av pedagogiskt och/eller kompensatoriskt stöd erbjuds.

Utifrån svaren var det vanligaste stödet anpassad tentamen för både högskolor och komvux. Inläst litteratur förekom också ofta. Anmärkningsstöd var dock betydligt vanligare på högskolor än komvux. Förutom stödformerna i figur 9 uppgav några högskolor också tillgång till språkverkstad eller extra handledning. Ett komvux erbjöd en dyslexikurs att läsa parallellt med andra studier. Många nämnde att deras stöd var helt individanpassat. Någon sa att "det är bara fantasin som sätter gränser" (H042). I flera fall nämndes tillgång till ett resursrum med flertalet tekniska hjälpmedel tillgängliga. Utöver detta avslutade flera enheter, både högskolor och komvux, sina svar med osv. eller m.m.

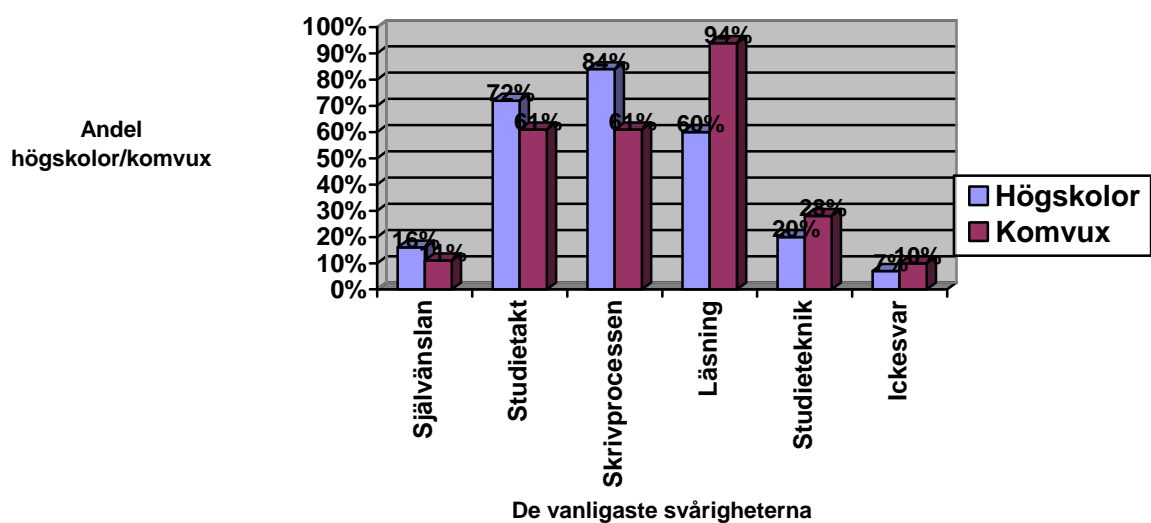

Figur 10. Typer av tekniska hjälpmedel som fanns på högskolan/komvux.

Svaren på fråga 14 "Vilken typ av tekniska hjälpmedel finns på universitetet/högskolan/komvux?" visade på ett väldigt homogent utbud oavsett om det var högskola eller komvux. Mest frekvent erbjöds skanner, talsyntes, rättstavningsprogram och ordböcker. Dessa fanns i mycket stor utsträckning enligt svaren. Dessa var också de förangivna alternativen. Övriga hjälpmedel som nämndes av komvux var bland annat ljudböcker, ordpredikationsprogram, datorer, fickminne, smartboard samt DAISY-spelare för ljudböcker (en cd-spelare med specialfunktioner).

4.2.3 Vilka är de vanligaste svårigheterna hos dem som beviljas stödåtgärder på grund av läs- och skrivsvårigheter?

Frågeställningen besvaras av enkätfråga 15, 16, 17 (bilaga 2).

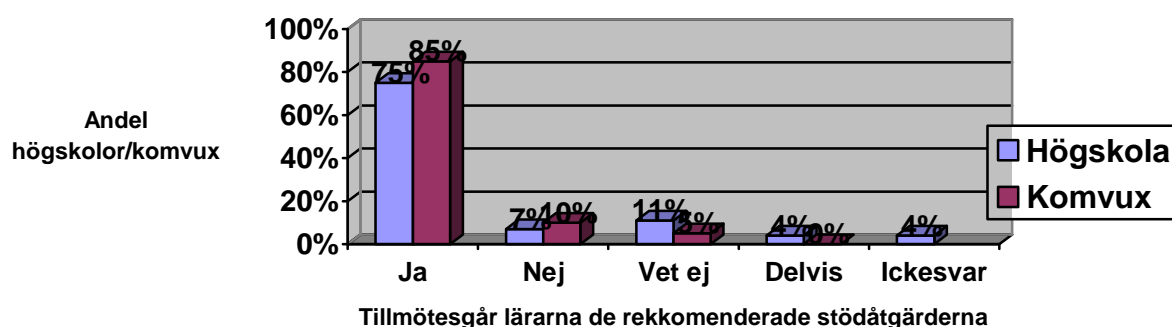
Figur 11. Andelen av enheterna upplevda vanligaste svårigheterna hos dem som beviljades stödåtgärder på grund av läs- och skrivsvårigheter.

Under benämningen självkänsla räknas svar som handlade om skam, osäkerhet och oro. Svårigheter med studietakten omfattar inläsning av mycket litteratur, högt tempo, höga krav och stress. När det gäller skrivprocessen innefattar den svårigheter med stavning, meningsbyggnad, ordförråd, struktur, hinner ej anteckna under föreläsningar/lektioner, behöver mer tid vid skrivuppgifter, har svårigheter med tidsaspekten vid skriftliga examinationer samt att producera c-uppsats. Rubriken läsning innefattar både läshastighet och läsförståelse. Slutligen handlar studieteknik om att organisera sina studier och enskilda uppgifter samt att lära sig nya rutiner vid användandet av kompensatoriska hjälpmedel. Utöver detta nämndes också att studenterna hade svårigheter med koncentration, inläring, engelsk litteratur och att hitta inläst kurslitteratur. Någon nämnde också att det är svårt att hitta kompensatoriska hjälpmedel som kompenserar fullt ut för individens svårigheter. Svaren kunde se ut på följande sätt:

”Vanligen så blir läs- och skrivsvårigheter snabbt synliga genom att studenten i fråga helt enkelt inte klarar av normal studietakt utan särskilda stödåtgärder, d.v.s. får betydligt fler examinationer underkända än studentgenomsnittet.” H006

”Det är ambitiösa personer och de har ju redan kommit långt i sina utbildningar och klarat hela gymnasiet - ofta utan hjälp. Många tycker att de behöver längre tid på sig vid skrivuppgifter + att de inte hinner anteckna om de sitter på föreläsning mm. En del vill ha anpassade tentor, en del är stressade, men vill ha hjälp av samordnare eftersom de själva inte riktigt vågar ta upp sina problem med lärare och ställa krav på anpassad undervisning. Då kan samordnaren vara ett stöd.” H010

”Det är mycket skiftande men det svåraste är nog att hinna med studierna i normal hastighet eftersom allt tar längre tid. Därför genererar vårt stöd studiestödspoäng vilket gör att studenten inte behöver läsa lika många ämnen samtidigt för att det ska räknas som heltidsstudier.” K020

Figur 12. Andelen högskolor och komvux som uppfattade att lärarna tillmötesgick de rekommenderade stödformerna/åtgärderna.

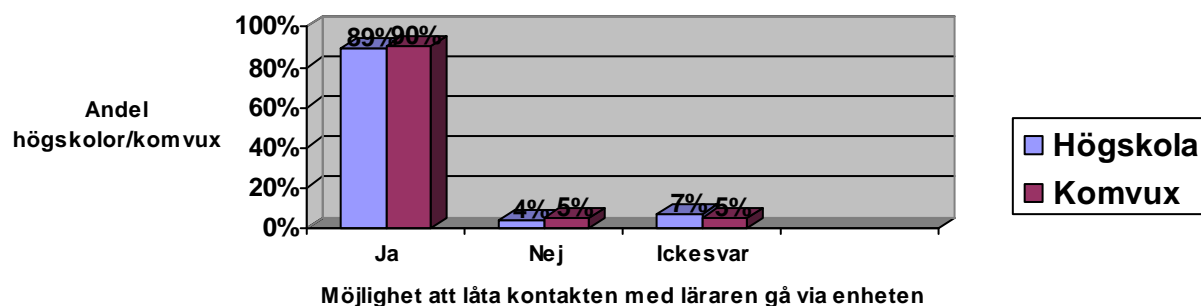
En klar majoritet av både högskolor och komvux uppfattade att lärarna tillmötesgick de rekommenderade åtgärderna som var föreslagna från samordnare eller motsvarande. I de fall man angett att så inte var fallet bad vi om en kommentar kring varför man trodde att det inte sker. I svaren kunde man utläsa att det handlade om okunskap kring vad dyslexi innebar alternativt att man såg det som extraarbete vilket man som lärare inte ville ha. Några deltagare ansåg att det varierade väldigt mellan olika lärare och ämnesområden/utbildningar. Även svårigheter att släppa stavningskravet nämndes. Dock sades i flertalet fall att man gärna ville tillmötesgå de föreslagna åtgärderna, men på grund av tidsbrist inte hade möjlighet till detta. Svaren kunde se ut på följande sätt:

”Varierar väldigt - både bland enskilda lärare och mellan olika utbildningar. Flertalet är positiva men upplever ibland att de inte hinner med att stödja i tillräcklig utsträckning”H007

”Vissa gör det - andra gör det inte. Många tolkar dyslexi som enbart stavningssvårigheter. Extrajobb, tycker många”K030

”Inte i tillräcklig grad. T.ex är det svårt att få lärare i främmande språk att släppa stavningskravet. Förlängd provtid, alla ska få den tid de behöver, är lättare att acceptera - vi ska inte mäta snabbhet utan kunskaperna”K048

Vidare undersöktes också möjligheten att låta kontakten med läraren gå via enheten, se figur 13.

Figur 13. Andel högskolor och komvux som ansåg att det fanns möjlighet för studenten att låta kontakten (angående de rekommenderade stödformerna/åtgärderna) med läraren gå via enheten.

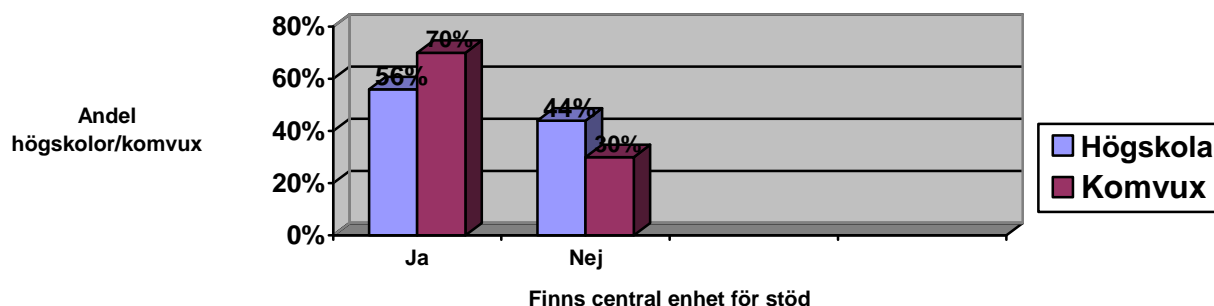
För en klar majoritet fanns denna möjlighet. Endast ett komvux och en högskola svarade nej.

4.3 Tillgängligheten – hur når stödenheten ut till studenter?

4.3.1 Hur når landets högskolor och komvux ut till presumtiva och faktiska studenter med dyslexi avseende information och hur är verksamheten organiserad?

Frågeställningen besvaras av enkätfrågorna 3, 5 och 6 (bilaga 2).

När det gäller att nå ut till studenter med dyslektiska svårigheter belyser studien delvis de faktiska studenternas situation, men även vilka möjligheter de presumtiva studenterna ges att upptäcka och ta del av utbudet av stöd för personer med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi vid högre studier. Här undersöktes bland annat om det fanns en central enhet för stöd och hur denna i så fall såg ut alternativt hur det annars såg ut samt vilka yrkesgrupper som fanns till stöd för läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Studien undersökte också huruvida informationen om verksamheten nådde ut till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Figur 14. Andelen högskolor och komvux som hade en central enhet för stöd till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

En något större andel komvux än högskolor i vår studie visade sig ha en central enhet för stöd till studenter med läs- och skrivsvårigheter. Man bör dock uppmärksamma att studien inte skildrar ett lika representativt underlag för komvux i förhållande till högskolorna. I samtliga fall då högskolan var större än tusen faktiska studenter fanns det en samordnare. Generellt varierade svaren väldigt mycket på frågan om hur enheten var organiserad. Många uppfattade frågan som yrkesrelaterad genom att nämna samordnare, studievägledare och specialpedagog istället för att beskriva själva enhetens organisation. För högskolorna var "samordnare" det mest frekventa svaret. Även då det var svårt att dra några enhetliga slutsatser gavs det mest vägledning gällande organisation och struktur från de större högskolorna, där svaren kunde se ut på följande sätt:

"Den ligger som en enhet under "Studentcentrum" med bl a antagning, examen, hälsa och präst" H015

"Tillhör Studieadministrativa avdelningen i där Studie- och karriärvägledningen." H028

"Vi har en Dyslexienhet, vi har 1 samordnare/specialped. samt 2 dyslexipedagoger och 1 dyskalkyliped. Vi servar hela enheten med bl.a screening av alla nya studerande, uppföljning av de som får låga värden, utredningar, dyslexikurs (halvtidskurs) med Om inlärnin mm" K033

"Vi har under 2010 upprättat ett resurscenter. Här finns tillgång till specialpedagogisk handledning för såväl personal som studenter inom vuxenutbildningen i XXX. En specialpedagog arbetar heltid med detta" K044

Svaren på frågan "Om nej, hur ser det ut istället?" skiljde sig något mellan komvux och högskolor. Bland de sex komvux som inte hade en central enhet för läs- och skrivsvårigheter var vår tolkning att lärarna/pedagogerna hade ett större ansvar. Det fanns bland annat individuellt stöd och i vissa fall även gruppsammanskomster såsom exempelvis stöd i grundvuxsvenskagrupper eller dyslexilinje. Vid dessa komvux syntes också en tendens till att de beviljade färre stöd och gjorde färre utredningar. Ett komvux hade tidigare haft en tjänst, som nu var borttagen. Här beviljades inte heller stöd eller gjordes utredningar. Några andra komvuxsvar kunde lyda enligt nedan:

"Vi ger olika former av stöd till dyslektiker och studerande med andra funktionshinder, dels i grundvuxsvenskagrupperna och dels helt individuellt. I organisationen finns specialpedagoger samt speciallärare" K017

"Respektive lärare ser till att studenten får den hjälp som han/hon behöver" K024

"Vi har en Dyslexilinje, där man kan studera heltid / deltid... F.ö. finns ett PM innehållande stödåtgärder ..." K030

Av de högskolor som inte hade en central stödenhet visade svaren att man samarbetade med andra lärosäten, med samordnare eller dyslexipedagog som hjälpte till alternativt hade man en studievägledare och/eller bibliotekarie som vikt en del av sin tjänst åt dessa funktioner. I de flesta fall fanns en samordnare nämnd. Några svar såg ut enligt nedan:

"Vi samarbetar i viss mån med XXX's universitet och andra lärosäten. Vi har en egen central enhet (utbildningsavdelningen) som samordnar resurser för stöd till våra institutioner. Själva stödet utformas individuellt och ändamålsenligt, tillsammans med och så nära den enskilda studenten som möjligt vid studentens institution" H006

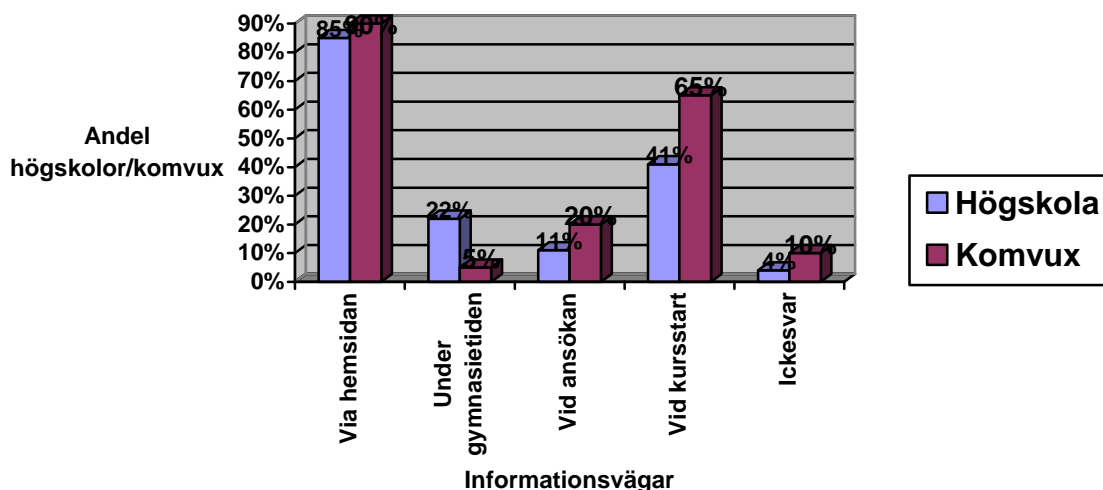
"Det finns en samordnare som hjälper till att ordna konto på TPB och eventuellt övrigt stöd, som kan prata med lärare om extra tid vid tentor, se till att deras kopieringstag laddas med mer pengar så att de utan kostnad kan kopiera studiekamraters anteckningar mm" H010

Studien undersökte vidare vilka yrkeskompetenser som fanns till stöd för studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Svaren här liknade i många fall de svar som beskrevs i fråga 3b och 3c (bilaga 2) gällande hur stödet till dessa studenter var organiserat. Några beskrev dock fler yrkeskategorier och i vissa fall även utbildningsbakgrund såsom exempelvis psykolog, socionom eller filosofie magister i specialpedagogik.

Även här visade svaren att samordnare var vanligast bland högskolorna. Alla högskolor utom en hade en samordnare. Utöver dessa var specialpedagog, dyslexipedagog, studievägledare, kurator, bibliotekarie, psykolog samt logoped förekommande yrkeskategorier/titlar. När det gällde komvux anlätade man främst specialpedagog/dyslexipedagog. Endast fem enheter hade en samordnare. Övriga yrkeskompetenser var bland annat bibliotekarie, kurator, och lärare (svenska), men även sjuksköterska, läs- och skrivtekniker, utbildningsmäklare, IT-personal (kompensatoriska hjälpmedel) nämndes som stöd till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Två av komvuxenheterna som ej erbjuder stöd inom enheten svarade enligt nedan:

"Våra studerande är vuxna och hänvisas att söka hjälp utanför skolan om vi inte kan hjälpa dem" K009

"Finns numera inget stöd" K027

Figur 15. Högskolor och universitet uppgav olika vägar för att nå ut till studenterna med sin information.

Med tanke på de styrdokument och handlingsplaner som finns gällande tillgängligheten vid högre studier var det viktigt att bilda sig en uppfattning om studentens första möte med enheterna. Utifrån svaren på frågan "Hur når information om er verksamhet ut till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi?" visade det sig att hemsidan var det vanligaste sättet för både komvux och högskolor. Det var också vanligt att informera studenter vid kursstart. Under gymnasietiden eller i samband med ansökan var mindre vanligt förekommande. Denna information gavs exempelvis via möten, broschyrer, e-post eller brevlades. Svaren från enheterna var generellt likartade, bortsett från det faktum att högskolorna i högre grad än komvux erbjöd information under gymnasietiden och komvux i högre grad vid ansökan och kursstart. Det visade sig också att samtliga högskolor och komvux som ej nådde ut till studenter via sin hemsida var mindre enheter med maximalt 300 faktiska studenter. Två komvux gav ingen information alls till sina studenter.

4.4 Verksamhetsförändring

4.4.1 Vill man förbättra och finns det resurser till förbättring av verksamheten?

Frågeställningen besvaras av enkätfråga 18 (bilaga 2).

I nästan samtliga fall svarade deltagarna att de ville utveckla verksamheten. En högskola svarade nej på frågan och tre enheter svarade inte alls. En majoritet uppgav en önskan om att få utökade resurser med fler tjänster inom området/stödenheten. En stor del uppgav också utökad tillgänglighet gentemot studenterna. Några svarade att de ville ge information och utbildning till lärarna. På frågan om det fanns förutsättningar för detta svarade hela 80 procent av komvux och 63 procent av högskolorna ja.

5. DISKUSSION

5.1 Metodöverväganden

Vårt val av att genomföra studien med hjälp av ett webbaserat formulär fungerade väl. Trots att de öppna frågorna krävde mycket arbete i form av tolkning och kategorisering var det ett bra angreppssätt då det vore svårt att begränsa och förutse svarsalternativ. Eftersom vår kunskap kring verksamheterna var begränsad ville vi inte heller riskera att missa viktig information genom alltför många förvalda alternativ. Med öppna frågor riskerade vi dock ett visst bortfall och därtill en risk för att frågor feltolkades.

Bryman (2002) tar upp nackdelar med enkät jämfört med intervju, såsom att bortfallet kan bli stort eftersom man inte kan hjälpa och övervaka deltagarna, att uppföljningsfrågor är uteslutna och att man löper risken med att enkäten hamnar i papperskorgen. Fördelen med enkätundersökning var däremot att den var lätt att administrera och genomföra, speciellt när den utformades som en webbenkät. Valet av webbformulär var, jämfört med pappersvarianten, tidsbesparande genom att det förkortade utskicks- och svarstiden, samt minimerade kostnaderna. Även administrationen förenklades då det inte behövdes några kuvert eller porto, vare sig för deltagarna eller vid bearbetning av svaren.

Svagheter med själva studien var att den ej omfattade landets samtliga komvuxenheter och att inte komvux adresslistor var helt uppdaterade. En annan svaghet var att vi inte kunde begränsa påminnelseutskicket till enbart de som inte besvarat vår enkät, eftersom denna funktion ej fanns att hitta i Google docs. Detta gjorde att påminnelser skickades till alla deltagare varje gång, vilket i sin tur gjorde att vi begränsade utskicket till två gånger. Kanske hade ytterligare påminnelser minskat bortfallet. Man kan dessutom tänka sig att de mest motiverade valde att delta, vilket kan ha påverkat resultatet i ena eller andra riktningen.

Då man tittade på svagheter bland frågorna var det några som specifikt utmärkte sig och som hade kunnat förtydligas. Exempel på detta var fråga 4 "*Var i ovanstående organisation är du placerad?*" som gav väldigt varierande svar utan direkt vägledning. Förutom denna visade sig även fråga 14 "*Vilken typ av tekniska hjälpmedel finns på universitetet/högskolan/ komvux?*" utmärka sig. Här tycktes svarsalternativen ha varit ledande. Få angav andra/ fler hjälpmedel (under "övrigt") än de förangivna alternativen. Svarsfrekvensen på dessa alternativ var dessutom väldigt hög och risken finns att många missade andra väsentliga hjälpmedel såsom olika program, fickminne och så vidare. Trots att svarsalternativen kunde ses som ledande och det inte kom fram så många alternativa förslag visade svaren på frågan en god och jämn tillgänglighet av utbudet mellan enheterna.

5.2 Resultatdiskussion

5.2.1 Enheternas verksamhet för att identifiera svårigheter och ge stöd

Hur utreds läs- och skrivsvårigheter vid högskolor och komvux?

Generellt såg man att det fanns vissa skillnader mellan hur man utredde läs- och skrivsvårigheter vid de olika högskolorna och vid komvuxenheterna. En större andel komvux

erbjöd utredning/kartläggning vilket troligen berodde på att behovet av utredning är större vid komvux. Det fanns också delresultat som pekade åt det hållet. Exempelvis angav ett komvux att man screenade alla nya studenter vilket pekade på ett behov. Att man inte hade en central stödenhet innebar inte att man inte kunde erbjuda en utredning/kartläggning för dyslexi. Motsatsen förekom också där man hade en central stödenhet för stöd vid små högskolor men inga utredningar för dyslexi. Begreppet "utredning" i fråga 8a. *Kan man göra en utredning för dyslexi inom er högskola/universitet/komvux?* kan dock ha lett till missförstånd kring huruvida utredning och bedömning pekade på allmän kartläggning eller mer fullständig utredning ledande till diagnos. En uppfattning var att de enheter som svarade nej på frågan gjorde detta utifrån tolkningen att begreppet utredning ledde till diagnos. Vi borde ha varit konsekventa och använt begreppet kartläggning då detta troligen påverkade svaren till viss del. Indikationer på detta fanns i ett av svaren: *"En kartläggning kan göras för studenter som inte tidigare har någon utredning. Däremot ingen fullständig utredning som utmynnar i medicinsk diagnos"*(H007).

Det var stor variation med avseende på vilka test som användes i kartläggningen men sex test var gemensamma för majoriteten, LS (Johansson 2001), DLS (Järpsten 2005), LOGOS (Høien (2007), DUVAN (Lundberg & Wolff 2003), Läskjedjor (Jacobsson 2006) och Sigrid Madison. Dessa var vanligt förekommande test i dyslexisammanhang. Flera enheter nämnde också att man använde sig av eget material. Det fanns stora skillnader i hur omfattande kartläggning som gjordes. Någon använde sig enbart av ett screeningtest för att få en indikation på läs- och skrivsvårigheter medan någon annan gjorde en mer fullständig kartläggning med många deltest. När en student med läs- och skrivsvårigheter söker sig till en utbildning kan man fråga sig om inte samma möjligheter bör beredas oavsett var i landet man bor. En samsyn kring vilka förmågor man bedömer i en kartläggning eller hur omfattande en sådan bör vara skulle möjliggöra detta. När vi tittade på vem som gjorde utredningarna kunde man se att på komvux var alla utredare pedagoger i någon form vilket också var fallet på högskolorna där det dominerande svaret var specialpedagog, men också psykolog och dyslexipedagog nämndes. Detta var kanske inte så konstigt med tanke på att det var en pedagogisk utredning/kartläggning som gjordes och pedagogerna därmed den dominerande yrkeskategorin inom komvux. Dock hade det varit intressant att undersöka vad en dyslexipedagog har för utbildning då detta inte är en formell yrkestitel.

I de fall där man inte erbjöd utredning för dyslexi vid den egna enheten hänvisade man i de flesta fall vidare till en logoped. Det fanns inte någon tydlig rutin utan denna hänvisning kunde exempelvis gå via studie- och yrkesvägledaren eller via studentens husläkare. I en del fall hänvisade man till personer som kunde göra pedagogisk utredning privat eller vidare till en annan institution på högskolan där det kunde göras. Det var således tydligt att här fanns stora skillnader beroende på var i landet man som student sökte sig. Man kan fundera över om alla bereds samma möjlighet till likabehandling när det ser så här olika ut. Någon får sin kartläggning direkt, någon annan får söka hjälp utanför högskolan/komvux. För somliga blir det gratis, för andra blir det en extra kostnad. Och hur gör man i de fall då diagnos krävs för att få stöd och kön är lång till en sådan, vilket inte är ovanligt.

Totalt hade komvux beviljat stöd till ungefär lika många som de hade kartlagt, medan högskolorna beviljade stöd till betydligt fler än de hade kartlagt. Man kan fundera över vad det beror på att så få kommer med intyg till komvux medan snarast det omvända tycks gälla för högskolan. Troligen är det så att diskrepansen mellan antalet som kartläggs och de som fick stöd till stor del har att göra med att övriga redan har en diagnos och därmed ej behöver utredas. Kanske är det så att de som kommer till universitetet med diagnos är de som har

kämpat för utredning och därmed fått sin diagnos samt stöd tidigare medan de som kommer till komvux upptäcks och får sin diagnos på komvux. Det syntes också en klar tendens till fler gjorda utredningar på komvux i förhållande till antalet studenter. Detta innebär att andelen studenter med läs- och skrivsvårigheter tycks vara betydligt större på komvux än på högskolan vilket kanske kan vara ett uttryck för att insatser för studenter med läs- och skrivproblematik under grundskoleåren är bristande i dagens läge. En möjlig orsak kan vara att man inte får det stöd man behöver under grundskoleåren och därmed inte har klarat godkänt i alla ämnen, och som en följd av detta läser på komvux för att komplettera sin utbildning exempelvis för att kunna läsa vidare på högskola.

Vilken hjälp och stöd erbjuds dessa studenter?

Det kan tyckas att studenter som klarat att ta sig vidare till högre studier också borde klara att genomföra dessa utan stödåtgärder, men mängden litteratur och tidspressen kan enligt våra resultat bli ett stressigt moment för många. Vikten av tillgång till pedagogiskt och kompensatoriskt stöd kan ses ur såväl ett tillgänglighets- som ett likabehandlingsperspektiv. Mot bakgrund av de lagar och förordningar som tidigare nämnts i avsnitt 2.3 är detta stöd av stor vikt för att personer med läs- och skrivsvårigheter ska kunna delta vid högre utbildning på samma villkor som andra. Studien talar glädjande nog för ett relativt gott utbud av båda stödformerna hos både komvux och högskolor.

När det gäller kriterierna för stöd nämnde flera deltagare diagnos tillsammans med intyg eller utredning på plats, som alternativ. Detta tolkade vi som att det inte fanns något absolut krav på diagnos i dessa fall. Det var ändå anmärkningsvärt att några enheter krävde diagnos för att ge stöd. Att få en diagnos kan i vissa fall ta lång tid och en student kan då under tiden inte tillgodogöra sig utbildningen på samma villkor som alla andra. Detta är inte i enlighet med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder (Ds 2008:23) som anger att konventionsstaterna ska säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång till utbildning på samma villkor som andra. Å andra sidan utgick vissa enheter enbart ifrån lärarens eller studentens uppfattning om behov, vilket i sig inte behöver vara missvisande om studenten är medveten om sina svårigheter. Dock är diagnosen och kartläggningen inte oviktig eftersom detta belyser en individs svårigheter och styrkor, vilka sedan tjänar som underlag för en professionell stödinsats.

Svaren om vem som tog beslut påminde om vilka yrkeskompetenser som fanns till stöd och den vanligaste yrkeskategorin där tycktes också vara den vanligaste beslutsfattaren. För högskolorna var samordnaren den vanligaste beslutsfattaren och för komvux special-/dyslexipedagog. Generellt kan dessa personer ha liknande kompetens och bakgrund, men olika yrkestitlar.

Dock kan man fundera kring rättigheter/likabehandling vid de tillfällen då diagnos krävs eller där inget stöd eller utredning/kartläggning finns. Hur löser man detta? Som exempel kan nämnas ett komvux som tidigare hade haft en tjänst avsedd för stöd till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi som nu var borttagen. Här beviljades inte heller stöd eller gjordes utredningar, trots en önskan från enhetens sida om att återfå denna funktion.

Vilka är de vanligaste svårigheterna hos de som beviljas stödåtgärder på grund av läs- och skrivsvårigheter?

På fråga 15 "Vilka upplever du är de vanligaste svårigheterna hos dem som beviljas stödåtgärder pga. läs- och skrivsvårigheter/dyslexi svarade deltagarna att studietakten, skrivprocessen och läsningen vållade mest problem hos studenterna.

Mot denna bakgrund var det positivt att så många enheter erbjöd anpassad tentamen, anteckningsstöd och inläst litteratur. Att dessa stödåtgärder var så vanliga kan bero på att de är mer synliga dvs. det kan finnas en högre medvetenhet kring deras existens. Det kan också bero på att stödåtgärder som hjälp med att förbättra studieteknik, individuell studieplan eller mentor kräver mer arbete i form av vägledd tid och ekonomiska resurser. Vid komvuxenheterna var dock anteckningsstöd betydligt ovanligare. Någon orsak till detta har ej framkommit. Man bör dock beakta att flera enheter, både högskolor och komvux, avslutat sina svar med osv. eller mm, vilket troligen innebar att deras utbud var större än de angett.

Att majoriteten av enheterna erbjöd anpassad tentamen stämde även väl överens med Runyans studier (1991) som visar att förlängd tid vid tentamen gjorde att studenter med inlärningsvårigheter presterade bättre. Det stämmer även överens med vad Wolff (2009) påpekar, dvs. att individer med kompenserad dyslexi vid tidspress kunde falla tillbaka till en otillräcklig skriftkompetens. Detta påverkar naturligtvis också prestationen vid stressiga situationer som tentamenstillfällena, men även vid själva klassrumssituationen då studietakten är hög och texterna vanligtvis långa och komplexa.

Även problem med arbetsminnet, som nämns i Simmons och Singletons studier (2000), kan göra att strukturering och tankar blir svårare att hålla i huvudet under skrivprocessen. Detta kan i sin tur påverka hur snabbt eleven kan få ner rätt svar på pappret, vilket visar sig både vid anteckningar i klassrummet, vid självstudier och examinationer. Något som också kan ha stor inverkan på studierna och som anmärkningsvärt få enheter nämner är studieteknik. Dåliga studievanor var något som Rack (1997) dessutom ansåg ännu mer hämmande än läs- och skrivsvårigheter i sig, därför bör detta anses viktigt. Studier som Simmons och Singletons (2000) och Rack (1997) tyder på att flertalet individanpassade stödåtgärder är att föredra.

Något som inte heller avspeglade sig nämnvärt i vår studie var problem med självkänslan. Man skulle kunna tänka sig att de som har tagit sig så här långt i sina studier är en grupp individer med relativt god självkänsla och att det därför inte avspeglar sig i mötet med samordnaren. Det kan också vara så att man som utredare/kartläggare främst kom att tänka på de förmågor som man faktiskt mäter i sin kartläggning och inte en subjektiv uppskattning av individens självkänsla.

Läsningen ansågs av deltagarna i studien ge studenterna mindre bekymmer på högskolan än på komvux. När det gällde skrivprocessen och studietakten upplevdes problemen som större för studenter på högskolan jämfört med studenterna på komvux. En möjlig orsak till detta kan vara att det troligen ställs högre krav både på studietakten avseende mängden litteratur att läsa in och när det gäller akademiskt skrivande och produktion av texter vid högskolestudier. Även om svårigheterna är individuella och varierar lika mycket som behoven av hjälpmedel indikerar dessa resultat på vilka stödinsatser man kan fokusera på.

Enligt deltagarnas svar handlade en stor del av studenternas stress om att inte hinna med sina studier i normal takt och då kanske inte klara sig ekonomiskt. I dessa fall kanske dispens för

studiemedel hade varit en väg att skapa samma förutsättningar för studenter med läs- och skrivsvårigheter. När det tar längre tid att läsa och producera text till följd av ett handikapp är frågan om man kan anse det vara likabehandling att man ska klara sina studier i samma takt som någon som inte har detta handikapp. Vid en av komvuxenheterna som undersöktes i studien hade man en kreativ lösning på detta. Där angav man att stödet i sig genererade studiestödspoäng, vilket gjorde att studenten inte behövde läsa lika många ämnen samtidigt för att det skulle räknas som heltidsstudier.

Det tycktes i de flesta fall inte vara något problem att få lärarna att tillmötesgå de rekommenderade stödåtgärderna. Dock fanns det fall där det var ett problem och då det handlade företrädesvis om tidsbrist eller okunskap kring vad dyslexi innebär. Ett sätt att bemöta detta från enhetens sida kanske kan vara att stödja lärarna, ha kontakt/möten kring enskilda studenter eller ge allmän information kring stödformerna. Om man som student känner att attityden kring ens handikapp är stigmatiserande (Morris & Turnbull 2006) kan man föreställa sig att det kan vara svårt att ställa krav kring sitt handikapp. Att som student då ha möjlighet att låta någon annan sköta kontakten kring stödåtgärderna kan troligtvis vara ett stöd i sig. Enligt Morris och Turnbull (2006) är relationen mellan student och mentor avgörande för om studenten skulle berätta om sitt handikapp. I de fall relationen student/lärare inte är optimal kan överlåtandet av denna kontakt sannolikt ha en viktig roll. I majoriteten av fallen fanns denna möjlighet.

5.2.2 Tillgänglighet

Hur tillgängliga är landets högskolor och komvux avseende att nå ut till presumtiva och faktiska studenter?

Det är intressant att fundera över hur väl angivna föreskrifter i avsnitt 2.3 efterlevs hos landets högskolor och komvux. Får alla möjlighet att delta på samma villkor? Är dagens högskola tillgänglig för alla individer även de med ett funktionshinder som dyslexi? Det är viktigt att studenter med läs- och skrivsvårigheter ges samma förutsättningar att bedriva studier som övriga studenter och ur detta perspektiv är tillgängligheten väsentlig att undersöka.

Generellt uppfattade enheterna att de var bra på att nå ut till studenterna. Framförallt var det via hemsidan man försökte nå ut. Detta är naturligtvis mycket värdefullt då många av dagens ungdomar är väl bevandrade på internet. Det som dock kan tyckas lite anmärkningsvärt är att endast 22 procent av högskolorna och fem procent av komvux uppgav att man försökte nå ut till studenter redan under gymnasietiden, det vill säga innan ansökan och kursstart. Då studier som Grubers (2003) visar att många begränsar sina valmöjligheter och undviker teoretiska högre studier borde det ur ett vidare perspektiv vara viktigt att nå ut till individer som ännu inte vågat söka högre studier. Inte minst ur ett samhällsekonomiskt perspektiv borde det vara en fördel att nå ut till och kanske kunna locka fler sökande till de högre utbildningarna. Att få information tidigt kan också vara viktigt ur andra perspektiv såsom framförhållning och planering. Exempelvis kan det ta flera månader att läsa in nytt material i talboksformat, vilket kan resultera i att studenten riskerar att ligga tidsmässigt efter redan från start. Insatser likt dessa skulle vara helt i linje med rekommendationerna i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder (Ds 2008:23) att ge personer med funktionsnedsättning tillgång till högre utbildning och livslångt lärande.

Att nå individer via broschyrer, reklam eller i samband med ansökan via internet är också ett alternativ som ger vissa fördelar, såsom att det ger en viss framförhållning, men det krävs naturligtvis att studenten redan är i ansökningstankar. Det näst vanligaste sättet att nå ut till studenter med läs- och skrivsvårigheter var vid kursstart. Bortsett från hemsidorna är således information i nuläget mest tillgänglig för dem som redan har bestämt sig, det vill säga redan ansökt eller påbörjat sina studier.

Trots att våra resultat pekar mot att högskolor och komvux uppfattar sig själva som tillgängliga finns risken att denna bild inte stämmer överens med studenternas. Ingessons (2007a) studier om unga vuxna i åldern 14-25 visar att det fanns negativa attityder till diagnosen. Även om dessa visade sig minska med åren, fanns en låg akademisk självkänsla och endast 13 procent (i förhållande till 43 procent av den svenska befolkningen) hade valt att bedriva högre studier. Detta skulle även stärka resultaten i Morris & Turnbolls (2006) studier, nämligen att dyslexin i många fall var så stigmatiserande för studenterna att de undviker att ens söka hjälp.

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Ds 2008:23) ska skälig anpassning erbjudas personer med funktionsnedsättning, vilket gör det intressant att titta på hur stödfunktionerna till studenterna ser ut organisatoriskt. Man skulle kunna förvänta sig att förekomsten av en central stödenhet till stor del var kopplad till storleken på högskola respektive komvux, men så var inte fallet. Intressant nog fanns det mycket små högskolor och komvux som kunde erbjuda en central stödenhet, och i motsats till detta några mycket stora högskolor med upp till 40000 faktiska studenter som inte hade någon central stödenhet. Dock erbjöds stöd vid majoriteten av högskolor respektive komvux även där det inte förekom någon central stödenhet. Detta kan tolkas som att den centrala stödenheten inte är avgörande för om studenternas behov kan tillgodoses.

Frågan om hur stödenheten var organiserad gav varierande svar. Många hade tolkat frågan som yrkesrelaterad, det vill säga vilka som arbetade med detta på stödenheten exempelvis samordnare, studievägledare eller specialpedagog istället för att beskriva själva stödenheten. Några deltagare hade dock beskrivit organisation och struktur. I högskolan tycktes stödverksamheten ofta ha en mer överordnad funktion exempelvis kunde man tillhöra en avdelning som organisatoriskt föll under högskoleförvaltningen. Även vid komvux tycktes det finnas samlade stödenheter, fast med olika benämningar. I de fall man inte hade en samlad verksamhet låg ansvaret vanligtvis hos studievägledare eller lärare. Inom högskolan var det inte ovanligt att man samarbetade med andra lärosäten i de fall man inte hade funktionen på den egna högskolan. I dessa fall kan man fundera över hur det påverkar tillgängligheten. Dock är det utifrån detta svårt att få en bra uppfattning om organisationernas tillgänglighet. Kan samma möjlighet till utbud ges utan en egen stödenhet med egna lokaler? I något fall angav man att det var lättare för studenten att komma i kontakt med funktionen just på grund av att det var en liten högskola/komvux. Varje lärare tycktes också ha ett större ansvar här för att studenten fick det stöd han eller hon behövde. Med hänsyn till detta kan man tänka sig att det blev en nära och personlig kontakt i en liten verksamhet. Å andra sidan är det en styrka att ha resurserna samlade då olika kompetenser kan komplettera varandra i mötet med studenterna.

Det är viktigt att studenterna möter kompetenta stödpersoner, som kan hjälpa och vägleda dem rätt under studietiden. Svaren på vilka yrkeskompetenser som finns till stöd var tänkt att undersöka vilken bredd av olika kompetenser som finns inom respektive stödenhet. Emellertid liknade svaren på denna fråga i många fall svaren som gavs vid beskrivningen av den centrala stödenheten. I vissa fall beskrevs dock flera yrkeskategorier och ibland en något

mer utförlig utbildningsbakgrund. Vilken yrkeskompetens som fanns och hur tillgänglig denna påverkade troligen hur många nöjda/missnöjda studenter med läs- och skrivsvårigheter det fanns, hur många avhopp som gjordes och hur väl studenterna kunde prestera med den hjälp som erbjöds.

Att samordnare var den vanligaste titeln vid högskolorna och special-/dyslexipedagog den vanligaste vid komvux kan bero på hur man benämner denna yrkeskategori, snarare än vilken bakgrund den anställda har. Samordnare kan exempelvis ha en specialpedagogisk bakgrund likt den som många nämner vid komvux. Det var svårt att få grepp om vilka kompetenser stödpersonerna hade då relativt få nämnde sin bakgrund.

Vad gällde tillgängligheten var det anmärkningsvärt att två komvux inte erbjöd stöd inom enheten. Att hänvisas till hjälp utanför enheten kan troligen upplevas som krångligt och skapa uppgivenhet hos studenten. Deltagarna vid nämnda enheter menade dock att de skulle vilja utveckla verksamheten, men att det inte fanns resurser till detta. Vidare uppgav en högskola bibliotekarie som enda stödperson, vilket kan ses som ett något begränsat stödunderlag.

5.2.3 Förändring

Vill man förbättra och finns det resurser till förbättring av verksamheten?

Det ser ut att finnas både vilja och förutsättningar att utveckla verksamheten på de flesta enheter, både inom högskolor och inom komvux. Främst fanns det önskemål om utökade resurser och ökad tillgänglighet gentemot studenterna men också utbildning och information till lärarna. Denna studie skulle kunna vara en inspirationskälla till nya idéer kring utveckling genom att man får ta del av hur det ser ut runt om i landet. Det är hoppfullt att så många vill och ser möjligheter samt förutsättningar till att utveckla sin verksamhet.

5.3 Övergripande diskussion

I studien undersöks exempelvis tillgång till utredning och stöd men inte hur många som tar del av utbudet. Det skulle vara en värdefull kunskap att veta hur många som tar del av utbudet av kompensatoriskt och pedagogiskt stöd vid de olika enheterna och jämföra det med hur många som har beviljats detta stöd. En fördjupning skulle också kunna innebära att man utvidgar med student- och lärarperspektivet på hur tillgänglig verksamheten är. För att få olika infallsvinklar på stödverksamheten skulle lärarens syn också vara av intresse. Studenterna å sin sida skulle kunna bidra med nya aspekter kring vilka hinder de ser och vilka möjligheter de uppfattar att de är mest hjälpta av under sin studietid. Enheterna i studien uppfattar sig ha ett gott utbud av stöd, men med tanke på studier som Ingesson (2007a) och Morris och Turnbull (2006) som belyser studentperspektivet kan man spekulera i om detta stämmer överens med studenternas syn och vad som eventuellt skulle kunna öka högskolans/komvux tillgänglighet ur studentperspektivet. Ett tänkbart alternativ för studenter skulle kunna vara ett webbaserat självskattningstest, dvs. en möjlighet för studenten att själv kunna screena sig anonymt för att se om tendens till läs- och skrivsvårigheter finns och om så är fallet bli uppmärksammas på att det finns hjälp att söka vid stödenheten. Denna screeninglänk skulle exempelvis kunna medfölja antagningsbeskedet tillsammans med information om att stödenheterna finns. Nichols m.fl. (2008) förespråkade screening av alla

studenter för att identifiera och nå ut med stöd till samtliga behövande. I en finsk studie av Lindgren och Laine (2007) anser man att DUVAN (Lundberg & Wolff 2003) är ett värdefullt screeningtest att använda vid högre utbildning. De jämför i sin studie manuellt administrerade test med ett datorbaserat screeningtest för att hitta en ekonomiskt mindre kostsam metod att urskilja studenter som är i behov av stöd. Att screena anonymt via en hemsida hade troligen varit ett kostnadseffektivt sätt, men även andra alternativ skulle kunna vara ett ämne för vidare forskning.

ETT STORT TACK TILL...

...Eva Wigforss och Åsa Wengelin, som handlett oss med sitt kunnande, personliga engagemang och sina goda råd.

... Helena Axelsson, samordnare vid stödenheten Lunds Universitet, som delat med sig av sin kunskap och har varit en värdefull hjälp vid vår pilotstudie och frågeformuleringarna till enkäten.

...Margareta Dahlström, specialpedagog vid stödenheten Lunds Universitet, som kommit med goda råd och tips.

... de medverkande deltagarna, som tog sig tid att svara på våra frågor och därmed gjort undersökningen möjlig.

... varandra för ett gott samarbete och en givande vår.

Referenser

- Björn Milrad, M. (2010). *Studenter med läs- och skrivsvårigheter som deltagare i högre utbildning*, Göteborg: Intellecta Infolog.
- Bryman, A (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Burden, R. (2008). Is dyslexia necessarily associated with negative feelings of self-worth? A review and implications for future research. *Dyslexia*, 14(3), 188-196.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Diskrimineringslag (2008:567).
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20080567.htm> (senast besökt 110402).
- Eriksson Gustavsson, A-L. (2003). *Läsning och skrivning - en oundviklig del av yrkesarbetet*
<http://sprakaloss.se/Gustavsson-yrkeslasning.htm> (Senast besökt 110211).
- Eriksson Gustavsson, A-L. (2009). Dyslexi och vuxna. I S. Samulesson m.fl. (red) *Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket*, (sid. 199-211) Stockholm: Natur & Kultur.
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Regeringskansliet (Ds 2008:23). <http://www.sweden.gov.se/> (Senast besökt 110415).
- Frisk, M. (2010). Läs- och skrivsvårigheter samt dyslexi/specifik lässvårighet. I B. Ericson. (Red) *Utredning av läs- och skrivsvårigheter*, (sid. 65-90). Lund: Studentlitteratur.
- Green, K. Tønnessen, F. E. Tambs, K. & Thoresen, M. (2009). Group Screening among 15-16-Year-Olds in Oslo, Norway. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 53(3), 217-227.
- Gruber, M. (2003). *Dyslexics' phonological processing in relation to speech perception*. Umeå University, Department of Psychology.
- Högskoleförordningen (1993:100). <http://www.regeringen.se/> (Senast besökt 110415).
- Högskolelagen (1992:1434). <http://www.regeringen.se/> (Senast besökt 110415).
- Högskoleverket, Information om högskoleprovet för personer med dyslexi.
http://www.hsv.se/download/18.44aba2dc11030072f75800084633/hp_dyslexi_0702 (Senast besökt 101130).
- Høien, T. (2007). *Logos*. Logometrica AS.
- Ingesson, G. S. (2007a). *Growing up with dyslexia – Cognitive and Psychosocial Impact and Salutogenoc Factors*. Lund: Lund University, Department of Psychology.

- Ingesson, G. S. (2007b). Growing up with dyslexia – Interviews with Teenagers and Young adults. *School Psychologie International*, 28(5), 574-591.
- Jacobsson, C. (2006). *Läskjedjor*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Johansson, M-G. (2001). *LS-Klassdiagnoser i Läsning och skrivning för högstadiet och gymnasiet*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Järpsten, B. (2005). *DLS-Diagnostiska läs- och skrivprov för skolår 7-9 och år 1 gymnasiet*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Lindgrén, S.-A. & Laine, M. (2007). The adaptation of an adult group screening test for dyslexia into Finland-Swedish: Normative data for university students and the effects of language background on test performance. *Scandinavian Journal of Psychology*, 48(5), 419–432.
- Lindgrén S-A. & Laine M. (2010). Cognitive linguistic performances of multilingual university students suspected of dyslexia. *Dyslexia*, 17(2), 184-200.
- Lundberg, I & Wolff, U. (2003). *DUVAN –dyslexiscreening för ungdomar och vuxna*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Marsh, H.W. & Yeung, A.S. (1997). Causal effects of academic self-concept on academic achievement. Structural Equation Models of Longitudinal Data. *Journal of Educational Psychology*, 89(1), 41-54.
- Morris, D. K. & Turnbull, P. A. (2006). The disclosure of dyslexia in clinical practice: Experiences of student nurses in the United Kingdom. *Nurse education today*, 27(1), 35-42.
- Myrberg, M. (2007). *Dyslexi - en kunskapsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Nichols, S. A., McLeod, J. S., Holder, R. L. & McLeod, H. S. T. (2009). Screening for dyslexia, dyspraxia and Meares-Irlen Syndrome in higher Education. *Dyslexia*, 15(1), 42-60.
- Prop. 1999/2000:79 *Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken*. <http://www.regeringen.se/> (Senast besökt 110415).
- Prop. 2004/05:162 *Ny värld-ny högskola*. <http://www.regeringen.se/> (Senast besökt 110512).
- Rack, J. (1997). Issues in the assessment of developmental dyslexia in adults: theoretical and applied perspectives. *Journal of Research in Reading*, 20(1), 66-76.
- Runyan, M.K. (1991). The effect of extra time on reading comprehension scores for university students with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 24(2), 104-108.
- SFS 1985:1100. *Skollagen*. <http://www.riksdagen.se/> (Senast besökt, 110415).
- SFS 2004/05:162. *Ny värld Ny högskola*. <http://www.riksdagen.se/> (Senast besökt, 110415).

- SFS 2010:800. *Nya skollagen*. <http://www.riksdagen.se/> (Senast besökt, 110415).
- SFS 2010:861. *Lag om ändring i diskrimineringslagen (2008:567)*. <http://www.riksdagen.se/> (Senast besökt, 110415).
- SFS 2010:1012. *Förordningen om kommunal vuxenutbildning*. <http://www.riksdagen.se/> (Senast besökt 110415).
- Simmons, F. & Singleton, C. (2000). The reading comprehension of dyslexic students in higher education. *Dyslexia*, 6(3), 178-192.
- Skaalvik, E. M. & Hagtvet, K.A. (1990). Academic achievement and self-concept: An analysis of causal predominance in a developmental perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 292-307.
- Stampoltzis A. & Polychronopoulou S. (2009). Greek university students with dyslexia: an interview study. *European Journal of Special Needs Education*, 24(3), 307-321.
- Stanovich, K. E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading Research Quarterly*, 21(4), 360-407.
- Stockholms universitet, <http://www.studeramedfunktionshinder.nu/samordnare.htm> (Senast besökt 101130).
- Svenska Dyslexiföreningen.
<http://dyslexiforeningen.se/> (Senast besökt 110327).
- Svenska Dyslexistiftelsen. Godkända intygsskrivare, 2004.
www.stockholmslan.fmls.nu/showFile.asp?objectId=9712 (Senast besökt 101130).
- Svensson, I., Lundberg, I. & Jacobsson, C. (2001). The prevalence of reading and spelling difficulties among inmates of institutions for compulsory care of juvenile delinquents. *Dyslexia*, 7, 62-76.
- Turner, K. (2009). Adult dyslexia and the 'conundrum of failure'. *Disability & Society*, 24(6), 785-797.
- Wolff, U. (2006). *Att studera med dyslexi vid Göteborgs universitet*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Wolff, U. (2009). Subgrupper av läsare. I S. Samuleson m.fl. (red) *Dyslexi och andra svårigheter med skriftspråket*, (sid. 138-161) Stockholm: Natur & Kultur.

Bilaga 1 Följebrev

För att komma till vår enkät, klicka på länken här nedan:

<https://spreadsheets.google.com/viewform?formkey=dDJCZDIWVTFOV1ltTzB4SVIPbXFIRIE6MQ>

Hej,

Vi är två logopedstudenter vid Lunds Universitet, som ska göra vårt examensarbete i form av en magisteruppsats. I denna vill vi ta reda på hur högskolor/universitet och komvux faktiskt arbetar med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi samt vilken hjälp dessa studenter får. Vi skulle därför verkligen uppskatta om ni ville ta er tid att svara på några frågor i vår enkät.

I dagens läge läser många vidare till högre studier samtidigt som antalet elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi ökar kontinuerligt. Enligt Regeringens proposition 2004/05:162 beviljades drygt 2000 högskolestudenter med diagnosen dyslexi särskilt pedagogiskt stöd år 2004. Liknande ökningar lär också finnas inom landets komvux-enheter. Intressant är hur studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi som studerar vid universitet/högskola/komvux bereds möjlighet till samma delaktighet i utbildningen som övriga studenter och vilket stöd som erbjuds för att detta ska uppnås.

Mot denna bakgrund skickar vi ut en enkät till dig och andra utvalda personer inom enheter vid universitet/högskola/komvux runtom i Sverige dit elever med läs- och skrivsvårigheter kan vända sig. Syftet med enkäten är att undersöka vilka möjligheter studenter vid landets universitet/högskolor/komvux erbjuds att få sina läs- och skrivsvårigheter utredda samt ta reda på vilket stöd och kompensation de kan få. Studien omfattar samtliga högskolor/universitet samt ett slumpmässigt urval av komvux i Sverige.

Dina svar kommer att behandlas anonymt och endast att användas till examensarbetet. Svaren kommer att behandlas och sammanställas oidentifierade i tabellform. Påminnelser kommer att skickas ut till alla som inte svarat.

Ert deltagande är naturligtvis frivilligt, men mycket värdefullt och viktigt för oss samt för studiens kvalitet. Vi vore tacksamma om du har möjlighet att svara inom en vecka eller senast den 25/1. Om Du har några synpunkter, frågor eller vill ta del av resultatet av vår sammanställning kontakta oss gärna på någon av nedanstående mail-adresser.

För att komma till vår enkät, klicka på länken överst i detta mail.

Tack på förhand för Din medverkan!

Lund, januari 2011

Ulrika Wallinius

XXX@student.lu.se

Silvia Jespersen

XXX@student.lu.se

Handledare:

Eva Wigforss

Universitetslektor,

Lunds Universitet

XXX@med.lu.se

Telefon XXX-XXXXXXX

Åsa Wengelin

Filosofie dr i allmän språkvetenskap

Högskolan Halmstad

XXX@ling.lu.se

Telefon XXX-XXXXXXX

Bilaga 2 Enkät magisteruppsats läs- och skrivsvårigheter

Vi uppskattar att du tar dig tid att svara på vår enkät. Syftet är att undersöka vilka möjligheter studenter vid landets universitet/högskolor/komvux erbjuds att få sina läs- och skrivsvårigheter utredda samt ta reda på vilket stöd och kompensation de kan få. Dina svar är värdefulla och kommer att behandlas anonymt, endast användas till examensarbetet.

---

*Obligatorisk

1.Kryssa för rätt alternativ: *

- Vi är en högskola/universitet
- Vi är ett komvux

2.Ungefär hur många faktiska studenter (både heltids- och deltidsstudier) är inskrivna vid er högskola/universitet/komvux?

3a. Har ni en central enhet för stöd till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi? *

- Ja
- Nej

3b. Om ja, hur är enheten organiserad?

3c. Om nej, hur ser det ut istället?

4. Var i ovanstående organisation är du placerad?

5. Vilka yrkeskompetenser finns som kan vara till stöd för era studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi? (t ex samordnare, psykolog, kurator, specialpedagog, logoped, bibliotekarie)

6. Hur når informationen om er verksamhet ut till studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi? * (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Via universitetets/högskolans/komvux hemsida
- E-mail/post skickas ut under gymnasietiden
- E-mail/post skickas ut vid ansökan till högskola, universitet eller komvux
- Informationsmöte i gymnasieskolan
- Övrigt:

7. Hur många uppskattar Ni beviljades stöd pga läs- och skrivsvårigheter/dyslexi under 2010? Om du vet mer exakt antal ange gärna detta under övrigt, annars gör en uppskattning.

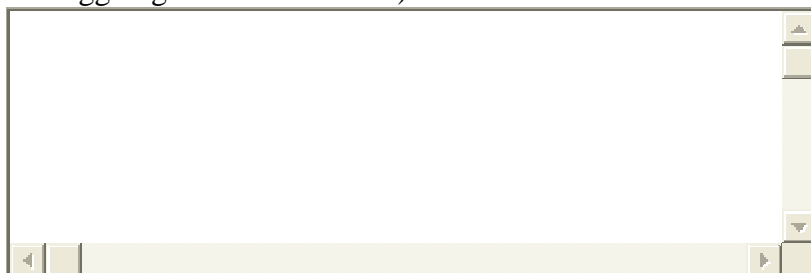
- Inga
- 0-50
- 51-100
- 101-150
- 151-200
- 201-250
- 251-300
- 301-350
- 351-400
- Övrigt:

8a. Kan man göra en utredning för dyslexi inom er högskola/universitet/komvux? Om du svarar ja på denna fråga, vänligen besvara frågorna 8b och 8c, annars gå vidare till 8d:

- Ja
- Nej

8b. Hur ser denna bedömning ut? (t ex vilka förmågor bedöms och vilket kartläggningmaterial används)

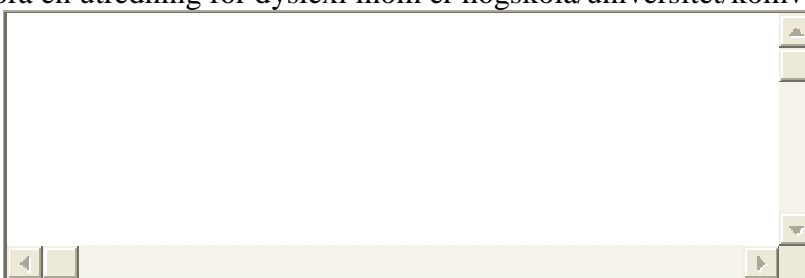
A large, empty rectangular text box with a light beige background and a thin black border. It has small navigation icons (back, forward, up, down) in the corners, suggesting it is part of a digital form or survey.

8c. Vem gör i så fall utredningen?

- Specialpedagog
- Lärare
- Psykolog
- Logoped
- Annan yrkeskompetens, ange vilken under övrigt
- Övrigt:

8d. Om man inte kan göra en utredning för dyslexi inom er högskola/universitet/komvux, hur

löser man det i stället?

A large, empty rectangular text box with a light beige background and a thin black border. It has small navigation icons (back, forward, up, down) in the corners, suggesting it is part of a digital form or survey.

9. Hur många utredningar/kartläggningar av läs- och skrivsvårigheter/dyslexi gjordes under 2010? Om du vet mer exakt antal ange gärna detta under övrigt, annars gör en uppskattning.

- Inga
- 0-50
- 51-100

- 101-150
- 151-200
- 201-250
- 251-300
- 301-350
- 351-400
- Övrigt:

10a. Erbjuder enheten kompensatoriskt stöd? *

- Ja
- Nej (om ni erbjuder något annat, välj då istället alternativet "övrigt" och ge gärna exempel)
- Övrigt:

10b. Om ja, vilka kriterier/krav finns för tillgång till kompensatoriskt stöd? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Intyg
- Diagnos
- Utredning/kartläggning på plats
- Inget
- Övrigt:

11a. Erbjuder enheten pedagogiskt stöd? *

- Ja
- Nej

11b. Om ja, vilka kriterier/krav finns för tillgång till pedagogiskt stöd? (Flera svarsalternativ är möjliga)

- Intyg
- Diagnos
- Utredning/kartläggning på plats
- Inget

- Övrigt:

12. Vem tar beslut om stöd? (Flera svarsalternativ är möjliga. Om någon annan än nedanstående tar beslut, ange under övrigt)

- Samordnare
- Specialpedagog
- Logoped
- Psykolog
- Studievägledare
- Övrigt:

13. Vilka former av pedagogiskt och/eller kompensatoriskt stöd erbjuder ni? (t.ex hjälpmedel, anpassad tentamensform, skrivgrupper)

14. Vilken typ av tekniska hjälpmedel finns på universitetet/högskolan/komvux?

- Rättstavningsprogram
- Talsyntes
- Skanner
- Ordböcker
- Övrigt:

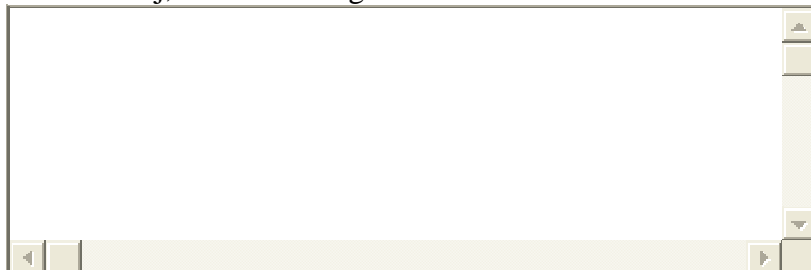
15. Vilka upplever du är de vanligaste svårigheterna hos de som beviljas stödåtgärder pga läs-

och skrivsvårigheter/dylexi?

16a. Uppfattar du att lärarna tillmötesgår de rekommenderade stödformerna/åtgärderna?

- Ja
- Nej
- Vet ej

16b. Om nej, kommentera gärna varför det inte sker?

A rectangular text input field with a light beige background and a thin border. It contains no text. There are small navigation icons (back, forward, up, down) in the corners.

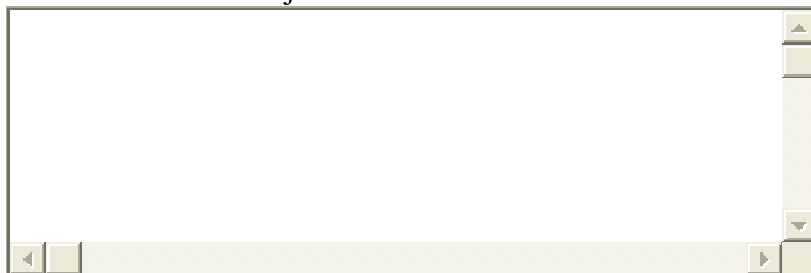
17. Finns det möjlighet för studenten att låta kontakten (angående de rekommenderade stödformerna/åtgärderna) med läraren gå via er enhet?

- Ja
- Nej

18a. Skulle du vilja utveckla verksamheten på något sätt? Om du svarar ja på fråga 18a, vänligen besvara frågorna 18b och 18c.

- Ja
- Nej

18b. Hur skulle du vilja utveckla verksamheten?

A rectangular text input field with a light beige background and a thin border. It contains no text. There are small navigation icons (back, forward, up, down) in the corners.

18c. Finns det förutsättningar för att utveckla verksamheten?

- Ja
- Nej